

Heli Mantere
Sanna-Maarit Satoniitty
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2021

KOKEMUSASIAANTUNTIJA- JA TUKIHENKILÖ- VALMENNUS LASTENSUOJELUN ASIAKAS- VANHEMMILLE

TIIVISTELMÄ

Heli Mantere, Sanna-Maarit Satoniitty

Kokemusasiantuntija- ja tukihenkilövalmennus lastensuojelun asiakasvanhemmille

47 sivua, 4 liitettä

Kevät, 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

Tämän tutkimuspainotteisen opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Kasper – kasvatus- ja perheneuvonta ry:lle heidän yhteistyökumppaneidensa halukkuutta ja mahdollisuuksia lähteä kehittämään sijoitettujen lasten vanhemmille suunnattua kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaa heidän omissa työyhteisöissään. Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushankkeen työntekijöiden on tarkoitus hyödyntää vastauksia suunnitellessaan alkavaa Soihtu-valmennusta.

Opinnäytetyön teoriaosuus pohjautuu kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten vanhempien tuen tarpeen tukemiseen sekä kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaan.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa aineisto on kerätty haastattelumenetelmällä. Tiedonkeruutavaksi valitsimme teemahaastattelun. Haastattelut toteutettiin etäyhteyksin ja kaikki haastattelut nauhoitettiin aineiston litterointia varten. Aineiston analysoimme sisällönanalyysin avulla ja tuotimme analyysistä taulukoinnin.

Haastatteluista kävi ilmi, että sijoitettujen lasten vanhempien kanssa tehtävään kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaan suhtaudutaan pääosin myönteisesti. Haastateltavat olivat kauttaaltaan sitä mieltä, että nykyinen vertais- tai tuki-toiminta sijoitettujen lasten vanhemmille on riittämätöntä ja tätä tulisi kehittää. Tärkeänä pidettiin tulevan valmennuksen onnistumista ja sitä myötä mahdollisesti luotavaa valtakunnallista mallia kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan järjestämiseen ja ylläpitämiseen. Myös kokemusasiantuntijoiden laajempi hyödyntäminen esimerkiksi palvelujen organisoimisessa ja rakenteisiin vaikuttamisessa nähtiin hyvänä vaihtoehtona tulevaisuudessa.

Haastatteluissa nousseissa näkökulmissa korostui se, että kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaa tahdotaan kehittää määrätietoisesti. Asiakkaat tulee ottaa mukaan toiminnan käyttöönottamiseen ja suunnitteluun heti alkuvaiheessa, jotta toiminta saadaan kehitettyä kaikkia hyödyttävälle tasolle.

Avainsanat: Tukihenkilö, Kokemusasiantuntija

ABSTRACT

Heli Mantere and Sanna-Maarit Satoniitty

Experienced expert and support person coaching for child protection client parents

47 pages and 4 appendices

Spring, 2021

Diaconia University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

Bachelor's degree in Social Services

The aim of this research-focused thesis was to find out the willingness and opportunities for Kasper educational and family counselling association's partners to start developing their experienced expert and support person activities for parents of placed children.

The employees of the Parental voice for Child Protection project are expected to use the information when planning Soihitu-coaching that is starting soon.

The theoretical part of the thesis is based on supporting the parents of children placed outside their home, experienced expert and support person work.

The thesis is a qualitative study in which the material is collected by the interview method. We chose a thematic interview as the data collection method. The interviews were conducted remotely, and all interviews were recorded for spelling. We analysed the data using content analysis, from which we produced a tabulation.

The interviews showed that the experience of working with experienced experts and support person parents is generally welcomed. General opinion of the interviewees was that the current peer or support activities for parents of placed children are insufficient and should be developed. The success of future coaching and the nationwide model that might be created with it for organizing and maintaining experienced expert and peer support activities were considered important. The wider use of experienced experts, for example in organizing services and influencing structures, was also seen to be more common in the future.

From the perspectives of the interviewees, it was emphasized that there is a determined desire to develop the activities of experienced experts and support persons. Customers should be involved in the implementation and planning of operations at an early stage so that operations can be developed to a level that benefits everyone.

Keywords: A support person, Experienced expert

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LAPSEN SIJOITTAMINEN KODIN ULKOPUOLELLE	7
2.1 Huostaanotto.....	8
2.2 Avohuollon sijoitus	9
2.3 Kiireellinen sijoitus.....	10
3 VANHEMPIEN TUEN TARVE.....	10
4 TUKIHENKILÖ- JA KOKEMUSASIAANTUNTIJATOIMINTA	12
4.1 Tukihenkilö sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskentelyssä ...	12
4.2 Kokemusasiantuntijatoiminta	13
5 KASPER – KASVATUS- JA PERHENEUVONTA RY	15
5.1 Voikukkia-toiminta	16
5.2 Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushanke.....	17
6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	19
7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	20
7.1 Laadullinen tutkimus	21
7.2 Aineiston keruu	21
7.3 Aineiston analyysi	23
8 TULOKSET	26
8.1 Vertaisuuden merkitys.....	27
8.2 Tuki sijoituksen alkuvaiheessa.....	28
8.3 Haastatteluissa nousseet uhat ja mahdollisuudet	29
8.4 Toiminnan kehittäminen	32
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	36
10 POHDINTA	39
10.1 Eettisyys ja luotettavuus.....	40
10.2 Oma ammatillinen kasvu.....	41

10.3 Jatkotutkimusaiheet	42
LÄHTEET.....	44
LIITE 1. Haastattelun kysymykset.....	48
LIITE 2. Tutkimuslupa	50
LIITE 3. Haastattelupyyntö yhteistyökumppaneille.....	51
LIITE 4. Esimerkki teemoitellusta sisällönanalyysitaulukosta.....	52

1 JOHDANTO

Kokemusasiantuntijatoiminta on vasta 2000 -luvulla kehittynyt toimintamuoto (Rissanen, 2015, s. 239). Kokemusasiantuntijoiden ja tukihenkilöiden käyttö sosiaali- ja terveysalalla ammattilaisten työskentelyn rinnalla on yleistynyt ja keskustelu aiheen ympärillä käy vilkkaana. Asiakasosallisuustyötä sekä osallisuuden rakenteita on viime vuosina viety eteenpäin ja kehitetty monilla sosiaali- ja terveydenhuollon eri toimialoilla. Kokemusasiantuntijoiden tuottaman tiedon arvo on tiedostettu tärkeäksi osaksi lastensuojelun kehittämistyötä. (Hirschovits-Gerts ym., 2019, s. 4.) Kokemusasiantuntijatoiminta ei kuulu pelkästään yksityisen tai kolmannen sektorin kehittämistyöhön, sillä myös julkisella sektorilla on alettu kehittää kokemusasiantuntijatoiminnan hyödyntämistä (Rissanen, 2015, s. 239).

Opinnäytetyömme aihepiirinä oli huostaan otettujen lasten vanhempien kokemusasiantuntija- ja tukihenkilökoulutus. Valitsimme kyseisen aiheen sen ajankohtaisuuden vuoksi. Meitä kiinnosti ilmiönä se, kuinka sijoitettujen lasten vanhempia tuetaan ja miten tukemisen muotoja voitaisiin parantaa. Liian usein vanhempien tarpeet ovat jääneet kohtaamatta lastensuojelussa (Pitkänen, 2011, s. 5). Kuitenkin sijaishuollossa olevan lapsen kuntoutumisen tueksi hän tarvitsee varmuuden, että vanhemmat eivät jää yksin ja he saavat myös tukea (Pitkänen, 2011, s. 16).

Tämä opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Kasper – Kasvatus ja perheneuvonta ry:n kanssa. Työn tarkoituksena oli kartoittaa heidän yhteistyökumppaneidensa mahdollisuuksia ja halukkuutta lähteä kehittämään lastensuojelun kokemusvanhemmille suunnattua kokemusasiantuntija- sekä tukihenkilötoimintaa omissa työyhteisöissään. Kaikki yhteistyökumppanit työskentelevät lastensuojelun asiakasvanhempien kanssa. Vaikka valmennus on kokonaisuudessaan tarkoitettu kaikille lastensuojelun asiakasvanhemmille, keskityimme opinnäytetyössämme sijoitettujen lasten vanhempien kanssa jo käytössä olleisiin kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintoihin ja näiden kehittämiseen. Tämä tutkimus tapahtui osana Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushanketta. Tarkoituksenamme oli haastatella

Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushankkeen työntekijöiden etukäteen valitsemissa yhteistyötahoja ja koota haastattelujen pohjalta tietoa, jota hankkeen edetessä olisi mahdollista hyödyntää yhteistyötahojen kanssa työskentelyssä.

2 LAPSEN SIOJITTAMINEN KODIN ULKOPUOLELLE

Lapsen etu on aina lastensuojelun lähtökohtana. Lastensuojelun työntekijöiden on arvioitava juuri kyseisen lapsen kannalta parasta ratkaisua hänen elämäntilanteessaan. Laki on määritellyt asioita, joihin sosiaalityöntekijän on kiinnitettävä huomiota arvioidessaan lapsen edun toteutumista. Lapsen edun määrittelyä hankaloittaa se, että ihmisillä on usein erilaisia käsityksiä siitä, mikä olisi lapselle hyväksi. Lapsen oma mielipide on tärkeässä roolissa, kun punnitaan lapsen etua. Kuitenkaan lapsen etu ei välttämättä tarkoita sitä, että ratkaisut sekä päätökset tehtäisiin aina niin kuin lapsi itse haluaa. Laki ohjaa työntekijän arviointityötä, joten joskus lastensuojelun työntekijät joutuvat tekemään päätöksiä, joista lapsen vanhemmat tai lapsi itse ovat eri mieltä. (Lastensuojelu.info, i.a.-a.) Lapsen etua pohtiessa ja määritellessä voi avuksi ottaa esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen. Sopimuksessa on eritelty lapselle kuuluvia oikeuksia ja sopimusvaltioiden tehtäviä oikeuksien toteutumiseksi. (Unicef, i.a.)

Suomalaista lastensuojelujärjestelmän kuvataan toimivan koko hyvinvoivan perheen hyväksi. Käytännössä tämä näkyy siten, että Suomessa lastensuojelussa pyritään ennaltaehkäisemään tilanteiden kärjistymistä tarjoamalla lapsille ja heidän vanhemmilleen kotiin annettavaa apua ja tukea. Yritetään auttaa perheitä elämään yhdessä heidän omassa arjessaan. (Laakso & Pösö, 2014, s. 308.)

Vaikeassa elämäntilanteessa tai olosuhteissa lapsi voidaan joutua sijoittamaan kodin ulkopuolelle. Joskus tilanteeseen riittää lyhyt avohuollon sijoitus, joskus taas joudutaan järeämpiin toimiin lapsen edun turvaamiseksi. Huostaanotto on viimeinen toimi, johon ryhdytään, jos ongelmat ovat todella vakavia tai

pitkäkestoisia (Lastensuojelu.info, i.a.-b). Höjer (2011) kirjoittaa artikkelissaan, kuinka vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden välillä on mahdollista havaita ennen sijaishuoltoon sijoittamista tapahtuvissa tapaamisissa sisäistä ristiriitaisuutta. Työntekijän tehtävänä on samanaikaisesti antaa apua lapselle ja hänen perheelleen, mutta myös tutkia vanhempien sen hetkistä kapasiteettia toimia vanhemmina. Sosiaalityöntekijöillä on käytössään valtaa, jonka vuoksi he voivat ehdottaa lapsen poistamista vanhemmiltaan. Tukevan ja ammatillisen sosiaalityön vuoksi on tärkeää, että työntekijät pystyvät perustelemaan kaikki sijoitukseen johtavat toimet aina lapsen edun kannalta parhaaksi harkittuina. Myös lain näkökulman huomioiminen päätöksiä tehdessä on ensiarvoisen tärkeää. (Höjer, 2011.)

2.1 Huostaanotto

Suomen lastensuojelujärjestelmässä lapsia voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle kolmella eri viranomaispäätöksellä: huostaanotolla, joka voi olla tahdonvastainen tai asianosaisten kesken sovittu, avohuollon sijoituksena tai kiireellisenä sijoituksena (Lamponen, 2016, s. 98).

Lastensuojelulaisissa (L417/2007) kerrotaan, että lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, mikäli lapsen kasvuolosuhteet tai puutteellinen huolenpito uhkaavat vaarantaa hänen kehitystään ja terveyttään. Myös lapsen itse vaarantaessa vakavasti terveytensä ja kehityksensä käyttämällä päihteitä tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon, on lapsi otettava huostaan.

Huostaanotto ja sijaishuolto voidaan lain mukaan järjestää kuitenkin vain siinä tapauksessa, ellei avohuollon tukitoimet ole olleet lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Lisäksi sijaishuollon on oltava aina lapsen edun mukaista. (L417/2007.)

2.2 Avohuollon sijoitus

Avohuollon sijoitus tapahtuu tukitoimena asiakassuunnitelmassa sovitulla tavalla. Se on jakso, joka toimii kuntouttavana tai jolla arvioidaan tuen tarvetta. Yleensä koko perhe sijoitetaan yhdessä esimerkiksi laitokseen, perhehoitoon tai turvakotiin. Lapsi voidaan lyhytaikaisesti sijoittaa avohuollon tukitoimena myös yksin. Yksinsijoittaminen on mahdollista rajatuissa tapauksissa, silloin kun sijoittaminen on tarpeen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen huolenpidon järjestämiseksi hänen hoitonsa ja kasvatuksensa vastaavan henkilön sairauden tai muun tähän rinnastettavan syyn vuoksi tai lapsen kuntouttamiseksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, i.a.-a.)

Lähtökohtaisesti avohuollon sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Sijoituksen aikana lapsen huolto ja hänen asioistaan, kasvatuksestaan, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista päättäminen säilyy hänen huoltajillaan. Lapsi voidaan tietyin edellytyksin sijoittaa avohuollon tukitoimena, vaikka jotakuta huoltajaa ei voida kuulla esimerkiksi matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi, tai jos huoltajat ovat sijoittamisesta erimielisiä. Tällöin edellytyksenä on, että lapsen kanssa asuva huoltaja suostuu siihen ja sijoitus on lapsen edun mukainen. Mikäli lapsen huoltajat ovat erimielisiä sijoituksesta, päätösvalta on viime kädessä sillä huoltajalla, jonka luona lapsi asuu. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, i.a.-a.)

Avohuollon sijoitus on rajattu ja suunnitelmallinen. Lähtökohtaisesti avohuollon sijoitus on lyhytkestoinen toimenpide. Mikäli sijoitus jatkuu yli kolme kuukautta, täytyy tällöin selvittää sijoituksen jatkamisen edellytykset ja vaihtoehdot, esimerkiksi mahdollinen sijaishuollon tarve. Jos sijoitus avohuollon tukitoimena jatkuu, tulee tilannetta arvioida uudelleen kolmen kuukauden kuluttua. Tärkeää on turvata lapsen ihmissuhteiden pysyvyyttä, eikä lasta saa siirrellä epätarkoituksenmukaisesti kodin ja sijoituspaikan välillä. Laki määrittelee myös, ettei lasta saa sijoittaa toistuvasti avohuollon tukitoimena, jos lapsen etu ei välttämättä vaadi uutta lyhytaikaista sijoitusta. Jos on toistuvasti tarpeen sijoittaa lapsi avohuollon tukitoimena, tulee huostaanoton edellytyksiä arvioida. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, i.a.-a.)

2.3 Kiireellinen sijoitus

Jos lapsi on välittömässä vaarassa siten, ettei häntä voida turvallisesti jättää kotiin, eikä tilannetta voida turvata avohuollon tukitoimien avulla, voidaan turvaamistoimena käyttää kiireellistä sijoitusta. Välitön vaara ei välttämättä ole ainoastaan kuoleman- tai joku muu fyysinen vaara. Esimerkiksi kaltoinkohtelu tai henkinen väkivalta voivat olla perusteita kiireellisen sijoituksen tekemiselle. Kiireellinen sijoitus voidaan tehdä, jos lapsi on päätöksentekohetkellä käytössä olevien tietojen mukaan välittömässä vaarassa siten, ettei häntä voida jättää turvallisesti kotiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2015.)

Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää viranhaltijan päätöksellä. Ilman eri päätöstä kiireellinen sijoitus voi jatkua yli 30 päivää, jos viranhaltija on tehnyt 30 päivän kuluessa kiireellisen sijoituksen alkamisesta huostaanottoa koskevan hakemuksen hallinto-oikeudelle tai ennen lapsen kiireellistä sijoitusta on häntä koskeva huostaanottoasia jo vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Mikäli 30 päivää ei ole riittävä aika huostaanoton tarpeen selvittämiseksi tai riittävien tukitoimien kartoittamiseksi, voidaan kiireellistä sijoitusta jatkaa 30 päivällä. Tämä edellyttää sitä, että välttämättömiä lisäselvityksiä ei ole mahdollista saada ensimmäisen kiireellisen sijoitusjakson aikana, tarvittavista lastensuojelutoimenpiteistä ei ole mahdollista päättää ilman näitä lisäselvityksiä tai jatkopäätös on lapsen edun mukainen. (L417/2007.)

3 VANHEMPIEN TUEN TARVE

Lapsen sijoitus, oli se sitten huostaanotto, avohuollon sijoitus tai kiireellinen sijoitus, on aina järkytys vanhemmalle. Vanhempi tarvitsee tukea kriisitilanteeseen, oli sijoituksen muoto mikä hyvänsä. Vanhempien kanssa työskennellessä kuunteleminen on tärkeää, sillä kuuntelemisella on keskeinen merkitys hyvälle yhteistyölle (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. i.a.-b). Jotta yhteistyö lähtee hyvin alkuun,

on vanhemmilla oltava kokemus siitä, että heidän mielipiteensä on otettu aidosti vastaan ja he ovat tulleet ymmärretyiksi. Tärkeää myönteisen suhteen luomisessa vanhempien kanssa on myös se, että asiakassuunnitelmaan kirjataan vanhempien voimavaroja ja muita positiivisia seikkoja. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, i.a.-b.)

Suomessa oli vuoden 2019 aikana kodin ulkopuolelle sijoitettuna kaikkiaan 18 928 lasta tai nuorta. Näistä lapsista tai nuorista yhteensä 11 178 oli huostaanotettuna vuonna 2019. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, i.a.-c.) Valitettavan usein huostaanoton jälkeen jäävät vanhemmat yksin tilanteeseensa tunteidensa kanssa. Erilaiset tunteet, kuten katkeruus, häpeä ja epätoivo vievät vanhemman mukanaan. Tarjolla on harvoin välitöntä tukea ja ymmärrystä tilanteeseen. Huostaanoton aiheuttaman kriisin keskellä tulisi pystyä jatkamaan matkaa uudessa elämän vaiheessa. Tähän vaiheeseen liittyy paljon uusia asioita, neuvotteluja ja byrokratiaa. Kun voimavarat ovat vähissä, voivat nämä uudet asiat tuntua todella vaikeilta ja perusarjen pyörittäminenkin haastavalta. (Heinonen & Sundwall, 2019, s. 5, 9.)

Granfelt kertoo, kuinka sijoituksen jälkeen vanhemmat ovat tunteneet otteen elämästä kirpoavan määrittämättömäksi ajaksi. Tuntuu jopa, että millään ei ole mitään väliä, eikä voi tietää lainkaan mitä elämässä tulee tapahtumaan. (Vierula, 2016, s. 206.) Kun vanhempien mieli on myllerryksessä ja tulevaisuuden näkymät ovat pirstaleina, oletamme kuitenkin, että he kykenevät toimimaan lastensuojelun viranomaisten kanssa. Kuinka moni tähän pystyy ilman tukea?

Kriisin eri vaiheet tiedostetaan hyvin teoriassa, mutta tietoa ei sovelleta käytäntöön huostaan otettujen lasten vanhempien kanssa työskennellessä. Vanhempien tunteita ja erilaisia reaktioita ei tulkita olemassa olevan teorian kautta, vaan kriisissä oleva vanhempi saatetaan jopa kokea hankala asiakkaana. (Heinonen ym., 2019, s. 5.)

Huostaanoton jälkeistä vanhempien kokemaa surua voisi kuvailla äänioikeudettomaksi suruksi. Äänioikeudeton suru on surua, jota ei voi avoimesti tunnustaa tai julkisesti surra. Se on myös surua, johon ei saada toisten tukea. Huostaan

otettujen lasten vanhempien surua ei ehkä pidetä sosiaalisesti hyväksyttävänä. (Poijula, 2002, s. 167.) Osaltaan varmasti media ja yhteiskunnalliset odotukset sekä mielikuvat huostaanottotilanteista vaikuttavat siihen, kuinka avoimesti vanhemmat näissä tilanteissa voivat surra ja saada tukea. Jääkö vanhempien tuen tarve huostaanoton jälkeen kuitenkin myös piiloon? Kokevatko vanhemmat, että heidän tulee pärjätä, sillä tilanne olisi jotenkin itseaiheutettua?

4 TUKIHENKILÖ- JA KOKEMUSASIAANTUNTIJATOIMINTA

Lapsen huostaanotto on aina kriisi vanhemmille. Monet vanhemmat kertovat, että heistä tuntuu, etteivät muista jälkeensä neuvotteluista tai tapaamisista mitään. Huostaanoton jälkeinen aika menee kuin sumussa kulkien. Tämä on normaali reaktio kriisin alkuvaiheessa. (Heinonen & Sundwall, 2019, s. 5, 9.) Kriisien yhteydessä ihminen tarvitsee toista ihmistä, joka saa tuntemaan olonsa arvostetuksi ja johon voi luottaa. Tällaisen sosiaalisen tuen merkitys kasvaa tilanteessa, jossa ihmisen omat voimavarat ovat vähissä. (Ruishalme & Saaristo, 2007, s. 81.) Vanhemman tukeminen kriisin keskellä hyödyttää kaikkia lastensuojelun osapuolia. Kun vanhemman mukana on tukihenkilö, joka on kokenut samat asiat, voi hänen omien voimavarojensa uudelleen löytäminen olla helpompaa. Myös kriisistä selviytyminen helpottuu, kun vierellä on henkilö, joka on mukana käytännön asian hoitamisissa ja tukee tunteiden käsittelyssä. (Heinonen & Sundwall, 2019, s. 6–7.)

4.1 Tukihenkilö sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskentelyssä

Matalan kynnyksen palveluna tukihenkilötoiminnan tarkoituksena on, että mukana oleva henkilö voisi olla konkreettisenä apuna toisen ihmisen rinnalla. Toiminnan tavoitteena on edistää huostaan otetun lapsen vanhemman hyvinvointia ja omaa jaksamista. Tukihenkilön ei ole tarkoitus korvata ammattilais- tai

viranomaisapua, vaan toimia täydentävänä tukipalveluna vanhemmalle. Joskus onkin tilanteita, jolloin vanhemman voi olla hankala luottaa viranomaisiin tai toimia heidän kanssaan. Näissä tilanteissa tukihenkilön mukana oleminen on korvaamatonta asioiden sujumisen kannalta. (Heinonen & Sundwall, 2019, s. 6.)

Vanhemmalla saattaa olla suuri kynnys kertoa tuntemattomalle ihmiselle kokemuksistaan koetun häpeän vuoksi. Alkuun tukihenkilö kertoo itse omista kokemuksistaan, jonka vuoksi vanhemmalle ja tukihenkilölle voi muodostua helpommin luottamuksellinen suhde. (Heinonen & Sundwall, 2019, s. 6.) Tukihenkilö tukee vanhempaa hänen kriisissään vahvistamalla hänen omia selviytymismahdollisuuksiaan esimerkiksi auttamalla tunteidenilmaisussa ja tilanteen jäsentämisessä (Dunder, 2001, s. 34). Vanhemman voi olla helpompi luottaa ihmiseen, joka on kokenut samankaltaisia asioita kuin hän itse. Kaikille ei sovi erilaisiin vertaisryhmiin osallistuminen, joten tällöin henkilökohtainen tukihenkilötyöskentely on oikeanlainen tukimuoto (Heinonen & Sundwall, 2019, s. 7).

Tukihenkilö voi astua mukaan palveluun jo hyvissä ajoin. Hän voi osallistua ensimmäiselle avohuollon kotikäynnille ja kertoa siellä lisää tukihenkilötoiminnasta. Tukihenkilön kanssa muodostunut tukisuhde sisältää yleensä auttamista ja tukemista aivan tavallisissa arjen asioissa. Tukihenkilö voi muun muassa auttaa vanhempaa pohtimaan, mitkä keinot tai asiat vahvistaisivat vanhemman omia voimavaroja. Tukisuhteen aikana voi tehdä ihan tavallisiakin asioita yhdessä, kuten esimerkiksi valmistaa ruokaa ja käydä kirjastossa. Tukihenkilö kannustaa tarvittaessa vanhempaa oman ajan ottamiseen ja itsestään huolehtimiseen. Ennen tukityöskentelyn aloittamista, tehdään toiminnasta yhteinen sopimus, jolla varmistetaan kunkin osapuolen olevan tietoinen tukisuhteen luonteesta sekä sisällöstä. (Heinonen & Sundwall, 2019, s. 9, 16, 18, 26.)

4.2 Kokemusasiantuntijatoiminta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tutkinut Suomen kokemusasiantuntijatoimintaa ja -käytäntöjä. Kokemusasiantuntijoiden kanssa tehtävä yhteistyö sosiaali- ja terveysalalla on yleistynyt viime vuosina. Kokemusasiantuntijuuteen liittyviä

käsitteitä on käytetty Suomessa kirjavasti, sillä yhteinen kokemusasiantuntijuuteen liittyvä käsitteistö on meillä Suomessa puuttunut täysin. (Hirschovits-Gerz ym., 2019, s. 3.)

Ammatillisen ja tieteellisen tiedon rinnalla on käytetty laajalti myös kokemusperäistä tietoa. Kokemuksellinen tieto ohjaa vahvasti ihmisten arkielämää. Rissanen ja Puumalainen (2016) kertoivat, että kokemusperäistä tietoa ja osaamista voi välittää toisille liittyen esimerkiksi erilaisten palveluiden käyttöön, jolloin muidenkin ymmärrys aiheesta lisääntyy. Juuret kokemusasiantuntijuuteen löytyvät vapaaehtoistyöstä, vertaistuesta, tukihenkilötoiminnasta ja potilasjärjestöistä. Valtakunnalliseksi termiksi kokemusasiantuntija levisi 2000-luvulla erityisesti Mieli 2009 -ohjelman myötä. (Hirschovits-Gerz ym., 2019, s. 10.) Lastensuojelussa kokemusasiantuntijuudella voidaan saada vaikuttavaa työskentelyä aikaan asiakkaan ja työntekijän suhteessa (Kivistö-Pyhtilä ym., 2017, s. 166).

Kuka tahansa on voinut kutsua itseään kokemusasiantuntijaksi oman kokemuksensa perusteella. Toistaiseksi ei kokemusasiantuntijaa ole pidetty ammattina tai virallisena pätevyyttenä. Hietala ja Rissanen (2017) totesivat, että kokemusasiantuntijaksi tai -toimijaksi voidaan kutsua henkilöä, jolla on kokemusta joko kokeneena, sairastavana, kuntoutuvana, toipuvana, palveluita käyttävänä, omaisena tai läheisenä. Käsite kattaa monenlaisia kokemuksia, kuten esimerkiksi kokemukset pakolaisuudesta, köyhyydestä, asunnottomuudesta, vankilassa olost, mielenterveys- ja päihdeongelmasta tai sosiaalihuollon asiakkuudesta. (Hirschovits-Gerz ym., 2019, s. 11.)

5 KASPER – KASVATUS- JA PERHENEUVONTA RY

Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry (jatkossa Kasper ry) on iso toimija huostaan otettujen lasten vanhempien tukemisessa ja heidän äänensä kuuluviin nostamisessa. Yhdistys on lastensuojelualan asiantuntija- ja kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena on puolustaa perheiden hyvinvointia ja olla koko perheen tukena rakentamassa toimivia perhesuhteita. Tämän lisäksi yhdistys muun muassa vaikuttaa yhteiskunnallisesti ottamalla kantaa ja antamalla lausuntoja sekä tiedottamalla lapsiperheiden hyvinvointiin liittyvistä teemoista. Kasper ry:n jäseneksi voi liittyä kuka vaan toiminnasta kiinnostunut ja jäsenenä voi olla joko yksityishenkilö, oikeuskelpoinen yhteisö tai säätiö. Uudet jäsenet mukaan hyväksyy yhdistyksen hallitus, johon kuuluu puheenjohtaja ja kahdeksan jäsentä. Heidän toimikautensa on kaksivuotinen. (Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, i.a.-a.)

Kasper ry:n toiminta pohjautuu ajatukselle siitä, että jokainen perhe muodostuu ainutkertaisista yksilöistä ja monenlaisista suhteista heidän välillään. Perheiden voimavarojen lisäämisen rinnalla Kasper ry tarjoaa myös perheiden kanssa työtä tekeville ammattilaisille tietoa, välineitä työskentelyn tueksi sekä työntekijöiden keskinäisen verkoston. Kasper ry:n ajatus asiantuntijuudesta perustuu vahvasti jaettuun asiantuntijuuteen, jossa keskeisintä on ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden vastavuoroinen, tasavertainen vuorovaikutus sekä yhdessä kehittäminen. (Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, i.a.-b.)

Kasper ry:n Voikukkia-toiminta sisältää kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan lisäksi myös muita tukimuotoja. Voikukkia-vertaiskahvilat, -chatit, -yksilötyöskentely, -tukikeskustelu sekä Kasvuryhmät toimivat hyvänä lisänä tai korvaavana tukena vanhempien kanssa työskentelyssä (Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, i.a.-c). Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushanke on saanut alkunsa niin, että Voikukkia-toiminta on hakenut hanketta Kasper ry:lle, koska nähtiin tarvetta vanhempien äänen esiintuomiseen lastensuojelussa. Voikukkia-toiminnan yhtenä tavoitteena on valmentaa tukihenkilöitä lastensuojeluun ja Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushankkeen yhtenä tavoitteena on valmentaa kokemusasiantuntijoita lastensuojeluun. Soihtu-valmennus on yksi

neljästä Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushankkeen päähanketavoitteista. Valmennuksen parissa työskentelee kaksi työntekijää Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushankkeesta ja yksi työntekijä Voikukkia-toiminnasta. Soihtu-valmennus on siis kahden Kasper ry:n tiimin yhteinen toimintamuoto. Tukihenkilö- ja kokemusasiantuntijakoulutukset päätettiin yhdistää, koska työntekijöillä oli ajatus siitä, että todennäköisesti valmennuksiin mukaan hakeva kohde-ryhmä olisi ollut sama. Työntekijöiden mukaan asiakashaastattelussa on käynytkin ilmi, että moni mukaan lähtevistä on ajatellutkin toimia sekä kokemusasiantuntijana että tukihenkilönä tulevaisuudessa. (Sanna Hämäläinen, Päivikki Mysirakis & Ulla Nissinen, asiantuntija, henkilökohtainen tiedonanto 1.3.2021.)

Halusimme keskittyä opinnäytetyössämme tarkemmin kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaan, sillä Kasper ry:n työntekijöiden mukaan juuri nämä tuen muodot ovat heillä kasvava trendi ja tähän kehitykseen he haluavat vastata.

5.1 Voikukkia-toiminta

Voikukkia-vertaistukiryhmät on tarkoitettu lapsensa sijoituksen tai huostaanoton kokeneille vanhemmille (Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, i.a.-d). Voikukkia-toimintamalli on Kasper ry:n kehittämä malli vanhempien tukemiseen lapsen huostaanoton jälkeiseen aikaan. Kasper ry toimii lastensuojelualan asiantuntija- ja kansalaisjärjestönä, jonka rahoitus tulee pääsääntöisesti STEA:lta. Huostaanoton jälkeisen vanhemmuuden tukemisen lisäksi Kasper ry tukee myös lasten ja nuorten eroauttamisessa sekä lastensuojelun asiakasvanhempien tukemisessa. (Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, i.a.-e.)

Voikukkia-toiminta on luotu auttamaan sijoitettujen lasten vanhempien selviytymistä sijoituksen jälkeisestä kriisistä. Toiminnassa vanhemmuutta tuetaan ja vanhempia autetaan voimaan paremmin. Vanhempien hyvinvointi heijastuu myös lasten hyvinvointiin, olivatpa he kotona tai eivät. Monesta vanhemmasta saattaa tuntua siltä, että vanhemmuus päättyy sijoitukseen. Koska sijoitus on kriisi koko perheelle, on tärkeää, että vanhempaa tuetaan ja luodaan uskoa vanhemmuuden

jatkumiseen. Tällä tavoin hän voi olla lapsensa tukena kriisissä. (Heinonen ym., 2019, s. 5–6.) Kun lastensuojelu on nimensä mukaisesti tapahtunut toivotusti, eli lapsen etu on toteutunut sijoituksen tilanteessa, unohtuu vanhemman tukeminen täysin. Unohdetaanko se, että lapsi kyllä vaistoaa vanhempansa hädän? Voiko lapsi tällöin itsekään hyvin?

Voikukkia-toimintaa järjestetään ammatillisesti ohjattuna vertaistukiryhmänä. Ryhmässä tärkeänä elementtinä on dialogisuus ja narratiivisuus. Ohjaaja joutuu myös riisumaan ammattimaisuuttaan ja ennakkoluulojaan sekä heittäytymään mukaan kiinnostuneella otteella. Ryhmään valitaan osallistujat ensin henkilökohtaisen tapaamisen kautta, jonka jälkeen ryhmän tapaamisiin tulee sitoutua. Ryhmäkertoja on noin 10, joiden jälkeen voidaan vielä ryhmän niin halutessa järjestää jälkitapaaminen. Jokaisella tapaamiskerralla on oma teemansa, minkä ympärille työskentelyä lähdetään rakentamaan. Teemoina ovat esimerkiksi oman tarinan kertominen, lapsen ja vanhemman kriisi sekä tulevaisuuden näkymät. Ohjaajina on kaksi ammattilaisohjaajaa, joista ainakin toisella tulee olla Voikukkia-ohjaajakoulutus käytyinä. Mahdollisuuksien mukaan pyritään myös ottamaan ryhmän ohjaukseen mukaan vertaisohjaaja. Vertaisohjaajan lapsi on myös sijoitettu, ohjaaja on käynyt Voikukkia-ryhmän ja tämän jälkeen kouluttautunut vertaisohjaajaksi. (Heinonen ym., 2019, s. 6–12.)

5.2 Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushanke

Haastattelimme opinnäytetyöhömme kolmea Kasper ry:n työntekijää, asiantuntija Sanna Hämäläistä, Päivikki Mysirlakista ja Ulla Nissistä (henkilökohtainen tiedonanto 1.3.2021), joiden mukaan heidän järjestönsä toiminta rakentuu kolmen työtiimin yhteistyöstä. Järjestö on mukana Vanhempien ääni lastensuojeluun – osallisuushankkeessa, johon liittyvä tuleva Soihtu-valmennus on näistä tiimeistä kahden yhteistyön tuottama pilottivalmennus.

Vanhempien ääni lastensuojeluun on osallisuushanke, jota toteutetaan vuosina 2020–2022. Hankkeessa on tarkoitus luoda matalan kynnyksen osallistumismahdollisuuksia lastensuojelun piirissä olevien lasten vanhemmille. Missiona on nostaa esille moniäänisesti sekä laajasti kokemuksia lastensuojelusta, jotta lastensuojeluasiakkuuden aiheuttama stigma vähenisi valtakunnallisesti. Kehittämistyön pohjana toimii vanhemmilta saatu tieto heidän kokemuksistaan. Esimerkiksi avoimet osallisuusillat pääkaupunkiseudulla ja Pirkanmaalla ovat keinoja vanhempien äänen kuulemiseen.

Hankkeen aikana on tarkoitus järjestää myös kokemusasiantuntijuus- ja tukihenkilövalmennus, joka nimetään Soihtu-valmennukseksi. Soihtu-valmennus toteutetaan kahden valmennuspäivän ja yhden intensiiviweekendin mittaisena valmennuksena, jonka lisäksi siihen kuuluu kokemusasiantuntijana ja tukihenkilönä toimimisen harjoittelua. Ennen valmennuksen alkamista jokaisen mukaan lähtijän kanssa keskustellaan ja pohditaan toimintaa mukaan lähtevän valmiuksia kokemusvanhempana toimimiseen. Valmennuksen aikana mukaan lähteneellä henkilöllä on mahdollisuus tutustua lastensuojelun prosesseihin, saada tietoa traumaattisen ja kriisissä olevan ihmisen kohtaamisesta sekä työstää lisää omaa tarinaansa ja taustaansa. (Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, i.a.-f.) Tämä valmennus suunnitellaan vanhempien kokemusten ja meidän keräämiemme ammattilaisten haastattelujen pohjalta. Kasper ry:n asiantuntijat kertoivat, että Soihdun kaltaista valmennusta ei aiemmin ole ollut mukana sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskentelyssä.

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kerätä ja koota tietoa Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushankkeen yhteistyökumppaneilta kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan aloittamisesta ja kehittämisestä heidän omista työyhteisöissään.

Vanhempien ääni lastensuojeluun -osallisuushankkeen työntekijöiden on tarkoitus kokoamiemme vastausten perusteella suunnitella tulevaa Soihtu-valmennustaan kunkin yhteistyötahon kanssa ja käyttää haastattelusta saatuja vastauksia tukena omassa työskentelyssään. Tutkimuksen tavoitteena oli vastata siihen, minkälaista lastensuojelun vanhemmille suunnattua kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaa haastateltavissa yhteistyötahoissa toteutetaan tällä hetkellä ja mihin suuntaan toimintaa ryhdytään kehittämään tulevaisuudessa.

Kasper ry:n yhteiskunnallisena tavoitteena olisi saada luotua yksittäisille kunnille omat ns. kokemusasiantuntija- ja tukihenkilöpankit, joita kunnat voivat hyödyntää heti sijoitusprosessin käynnistyessä. Lastensuojelulaki (L417/2007) velvoittaa laatimaan huostaan otetun lapsen vanhemmille erillisen asiakassuunnitelman, ellei sen laatimista pidetä tarpeettomana. Moni vanhemmista ei huostaanoton jälkeen kykene puhumaan tai pyytämään tukea. Osalle vanhemmista viranomaisien kanssa toimiminen saattaa tuntua haasteelliselta. Tällaisissa tilanteissa tukihenkilön saaminen mukaan toimintaan vanhemman tueksi olisi erityisen tärkeää.

Tutkimus vastasi myös siihen, minkälaisia ennakoajatuksia tai mahdollisia uhkakuvia kokemusasiantuntija- ja tukihenkilökoulutuksen järjestäminen herättää haastateltavissa ja minkälaisia resursseja tällaisen toiminnan järjestäminen kyseisissä organisaatioissa haastateltavien mielestä vaatisi.

Tutkimuskysymyksiä työssämme ovat:

1. Minkälaisia kokemuksia haastateltavilla on kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnasta omissa työyhteisöissään?
2. Miten kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaa voitaisiin hyödyntää ja kehittää haastateltavien työyhteisöissä?

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tieteellistä tutkimusta tehdessä on syytä pohtia, mitä tutkimuksella halutaan saavuttaa. Tieteelliset tutkimusmenetelmät jaetaan joko laadullisiin eli kvalitatiivisiin tutkimuksiin tai määrällisiin eli kvantitatiivisiin tutkimuksiin. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on, että se on tutkimusaineistoltaan pienempi kuin määrällinen tutkimus, jonka tutkimusaineistot ovat usein laajoja ja numeroihin perustuvia. Kaikelle laadulliselle tutkimukselle yhteistä on elämysmaailman tutkiminen ja se nähdäänkin ymmärtävänä tutkimisena. Laadullista tutkimusta tehdessä on hyvä pohtia, kuinka paljon tutkimus edustaa teoreettista ja, kuinka paljon empiiristä analyysiä. Riippumatta tästä teorian merkitys tutkimuksessa on ilmeinen eikä sen osuutta voi kokonaan pois sulkea. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 18.) Voi ajatella, että jokaisen selityksen voi katsoa edistävän tutkimusta. Laadullinen tutkimus vastaa kysymyksiin, kuten esimerkiksi miten, miksi ja millainen. Tutkija on laadullisen aineiston tulkitsija ja näin ollen jollain tavalla vaikuttaa myös tutkimuksen lopputulokseen. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen suhde.)

7.1 Laadullinen tutkimus

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on menetelmäsuuntaus, jonka perimmäisenä tarkoituksena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Mahdollisuus ymmärtämiseen on keskeistä laadullista tutkimusta tehdessä. Ensiksi tutkija yrittää ymmärtää haastateltavaa ja myöhemmin siirtää tietonsa laatimaansa tutkimusraporttiin, josta lukijan on tarkoitus ymmärtää tutkijan muodostamaa kokonaisuutta. Se ei ole vain yksi tapa tutkia vaan se sisältää useita eri suuntauksia, tiedonhankinta- ja keruumenetelmiä sekä tapoja tulkita kerättyä aineistoa (Tuomi & Sarajarvi, 2002, s. 56–57.)

Laadullinen tutkimus rakentuu aikaisempien tutkimusten, teorioiden ja aihetta kuvaavien käsitteiden sekä empiirisen aineiston ja tutkijan oman ajattelun ja päätelyn kautta (Thitz ja Ylönen, i.a.). Sitä voi luonnehtia prosessiksi, jossa näkökulmien ja tulkintojen katsotaan kehittyvän tutkijalle tämän edetessä tutkimusprosessissaan. Etukäteen jäsennellyt selkeät vaiheet tai kysymykset saattavat muuttua prosessin edetessä ja aiheen tarkastelu voi jopa kohdentua uusiin mielenkiinnonkohteisiin. (Kiviniemi, 2015, s. 74.)

Laadulliselle haastattelututkimukselle tyypillistä on, että sen toteuttamisessa on keskitytty tarkoin valikoituun ja rajattuun joukkoon haastateltavia. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien tapausten määrä saattaa olla pieni, mutta niitä pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti (Eskola ja Suoranta, 1998, s.15). Laadullinen tutkimus ei siis sellaisenaan kerro asioiden todellisesta laidasta, vaan todellisuus on tulkinnallisten tarkasteluperspektiivien värittämää (Kiviniemi, 2015, s. 77). Haastateltavan subjektiivisen näkemyksen ja kokemuksen tarkastelu on laadullisen tutkimuksen keskeisin ominaispiirre (Puusa ja Juuti, 2020, s. 56).

7.2 Aineiston keruu

Saimme Kasper ry:ltä yhteensä 12 henkilön yhteystiedot. Nämä haastateltaviksi toivotut henkilöt työskentelivät viidessä eri kaupungissa tai maakunnassa. Osa henkilöistä työskenteli samassa organisaatiossa, mutta kukaan haastatteluun

osallistuneista ei ollut kuitenkaan samassa työyhteisössä. Valloilla ollut maailmanlaajuinen pandemia ja sen tuomat rajoitteet rajasivat kasvokkain tapahtuvien kohtaamisten mahdollisuuden jo heti alkuvaiheessa pois. Haastattelut päätettiin yhdessä toteuttaa etähaastatteluina Teams-sovelluksen kautta. Lähetimme haastateltaville haastattelupyynnön sähköpostin välityksellä. Haastattelupyynnöstä tarkentui se, keitä me olimme ja missä opiskelimme, kenen kanssa teimme yhteistyössä opinnäytetyötämme, minkälaisesta haastattelusta oli kysymys sekä missä ja miten haastattelusta saatuja tuloksia oli tarkoitus hyödyntää.

Haastattelut olivat tyyliltään teemahaastatteluja. Teemahaastattelulla haluttiin tässä tapauksessa varmistaa se, että haastattelun luonne säilyi mahdollisimman keskustelunomaisena. Lisäksi halusimme varmistaa, että haastateltava pystyi vaikuttamaan siihen, kuinka laajasti ja mitä hän teeman sisältämistä aiheista halusi kuvailla.

Teemahaastattelulle ominaista on, että se ei etene minkään tarkoin valikoitujen, tarkkojen ja yksityiskohtaisten valmiiksi muotoitujen kysymysten kautta vaan se on enemmänkin keskustelua muistuttava (Eskola ym., 2018, s.24). Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Se on kuitenkin lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua, sillä vaikka haastattelun teemat ovat kaikille haastateltaville samat, saattaa kysymykset ja keskustelun kulku vaihdella vastaajasta riippuen. (Hirsjärvi & Hurme, 2011, s. 48.) Teemahaastattelun käyttö on suositeltavaa silloin, kun vastaukset perustuvat yksilön omaan kokemukseen eikä tiedetä, minkälaisia vastauksia tullaan saamaan. Haastattelu toteutuu tutkijan aloitteesta ja sen tavoitteena on tiedonkeruu. Haastattelijalta teemahaastattelu edellyttää huolellista aihepiiriin tutustumista, jotta haastattelun kohdentaminen tiettyihin teemoihin olisi mahdollista. Teemojen valitseminen ja muodostaminen on avainasemassa tutkimuskysymyksen kannalta laadukkaan aineiston saamisessa. Haastattelijalta edellytetään aktiivista roolia keskustelunomaisen haastattelun ylläpitämisessä. Haastattelun analysointiin ryhtyminen on suhteellisen helppoa silloin, kun haastattelu jo itsessään rakentuu tiettyjen teemojen pohjalta. (Eskola ym., 2018, s. 31, 36).

Kysymysten lisäksi myös haastateltavien valintaan on hyvä kiinnittää huomiota. Tutkimuksen kannalta on tärkeää, että haastateltavina on henkilöitä, joilla on tutkimuskysymyksen kannalta merkittävää tietoa annettavanaan (Eskola ym., 2018, s. 26).

Haastattelimme yhteensä neljää eri työntekijää neljältä eri paikkakunnalta. Haastatteluista kaksi olivat kestoiltaan noin yhden tunnin pituisia ja yksi reilun puolen tunnin pituinen. Yksi haastatteluista toteutettiin niin, että haastateltavalle lähetettiin haastatteluteemat apukysymyksineen sähköpostilla ja hän lähetti vastaukset kirjallisena. Tähän päädyttiin sen vuoksi, että vastaaja oli vasta aloittanut virassaan ja kertoi konsultoivansa kokenutta kollegaansa haastatteluun vastatessaan. Aikataulullisista syistä näimme järkevimmäksi kirjallisen vastauksen, vaikka tässä haastattelussa, toisin kuin muissa kolmessa, keskustelu aiheen ympäriltä jäi puuttumaan. Jokainen haastateltavista vastasi kaikkiin eri teemojen sisältämiin kohtiin. Saimme jokaiselta haastateltavalta heidän suostumuksensa siihen, että haastattelut nauhoitetaan myöhempää litteroinnin vaihetta varten. Yhteensä haastatteluaineistoa litterointia varten oli 2 tuntia ja 35 minuuttia. Litteroinnin jälkeen tekstimuotoon muutettuina haastattelujen vastausmateriaalia kertyi yhteensä 28 sivua, fontilla Arial ja rivivälillä 1.

7.3 Aineiston analyysi

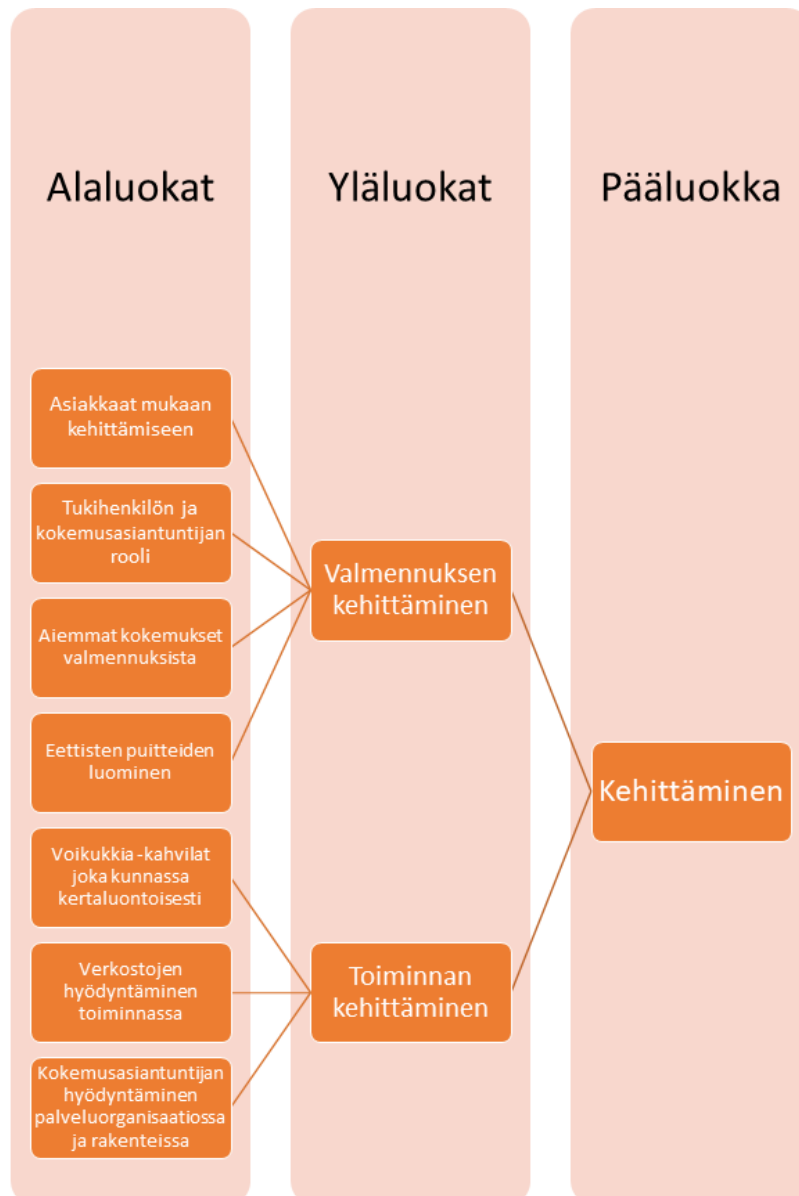
Tekstimuotoinen kirjoitettu vastaus ja puheena tallennettu haastattelun äänitallenne tai video muodostavat haastattelun tutkimusaineiston. Ennen analysointivaihetta puheen muotoon tallennettu haastattelu on muutettava tekstin muotoon. Tällaista menettelyä kutsutaan litteroinniksi. Se, kuinka tarkasti äänitallenne haastattelusta muutetaan tekstin muotoon, riippuu paljon siitä, mihin asiaan analyysin keskiössä keskitytään. Tutkimuskysymys ja analyysitapa vaikuttaa siihen, mitä litteroinnissa on tarkkailun kohteena. Joskus tarkkailun kohteena voi olla puhutun puheen pääsisältö. Joskus taas on tärkeää huomioida myös puheen nyanssit. (Ruusuvoori & Nikander, 2017, s. 367–368.)

Sisällönanalyysissä analysoidaan haastatteluaineiston puhuttua sisältöä. Se sopii hyvin jopa strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Sen tavoitteena on muodostaa litteroitua aineistoa hyödyntäen tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysissä etsitään tekstistä merkityksiä. (Sarajärvi & Tuomi, 2017, s. 87.) Laadullinen tutkimus on kokonaisuus, josta ei ole mahdollista erottaa erilleen aineiston keruuta ja analyysia (Sarajärvi & Tuomi, 2017, s. 57).

Aineiston analysointiin käytimme menetelmänä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysissa aineiston voi luokitella, teemoitella tai tyypitellä (Sarajärvi & Tuomi, 2017, yleinen kuvaus analyysin toteuttamisesta). Opinnäytetyömme aineiston analyysissa käytämme teemoittelua. Taulukoimme aineistosta saatujen vastausten perusteella tutkimuskysymyksiin vastaavia teemoja. Periaatteessa teemoittelu on luokituksen kaltaista, mutta tässä painotetaan sitä, mitä kustakin teemasta on sanottu (Sarajärvi & Tuomi, 2017, yleinen kuvaus analyysin toteuttamisesta). Teemoittelussa on kyse siitä, että laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaisesti. Tällä tavoin on mahdollista vertailla näiden tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. Aineistosta on tarkoitus etsiä eri aiheita ja näitä aiheiden kuvaavia näkemyksiä. (Sarajärvi & Tuomi, 2017, yleinen kuvaus analyysin toteuttamisesta.)

Teimme aineistosta sisällönanalyysin, jolla vastasimme ennalta määritettyihin tutkimuskysymyksiimme. Tuloksia emme eritelleet haastateltavien tehtävänkuvien mukaan, jotta haastateltujen henkilöiden anonymiteetti voitiin turvata. Sisällönanalyyseista meille korostui kaksi erilaista teemaa, kehittäminen (taulukko 1) ja ennakkoajatukset. Teemojen alaluokkiin sisältyivät toiminnan kehittäminen, valmennuksen kehittäminen, uhat ja mahdollisuudet.

Taulukko 1. Esimerkki haastatteluvastausten jakamisesta luokittain teemojen sisällä

8 TULOKSET

Opinnäytetyömme alkuvaiheessa kävimme Vanhempien ääni lastensuojeluun - osallisuushankkeen työntekijöiden kanssa keskustelua siitä, minkälaisia ajatuksia heillä oli haastateltavien suhteen ja mikä olisi paras tapa tutkimusaineiston keruulle. Hankkeen työntekijöillä oli selkeä kuva siitä, keitä he toivoivat meidän haastattelevan. Haastateltavat toimivat kaikki omassa organisaatiossaan lastensuojelun työkentällä. Saimme listan haastateltavista, joilla toisilla oli jo entuudestaan yhteistyötä Kasper ry:n kanssa, kun taas osan haastateltavien tahojen kanssa yhteistyön toivottiin alkavan.

Haastattelimme neljää alan ammattilaista liittyen heidän kokemuksiinsa ja näkemyksiinsä kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnasta. Henkilöt työskentelevät erilaisissa tehtävissä niin julkisella, kuin kolmannellakin sektorilla. Yhdistävänä tekijänä haastateltavilla oli kokemus lastensuojeluasiakkaiden parissa työskentelystä sekä se, että kaikilla oli jonkinlaista kokemusta työskentelystä kokemusasiantuntijoiden ja/tai tukihenkilöiden parissa. Kaikki haastateltavat myös ohjasivat ja/tai koordinoivat työssään vertaistukiryhmiä ennalta määritellylle asiakasryhmälle.

Pääsääntöisesti haastateltavien kokemuksissa ja näkemyksissä korostuvat kokemusasiantuntijuuteen liittyvät asiat. Tukihenkilötoimintaa sijoitettujen lasten vanhemmille ei ollut käytössä tällä hetkellä kenenkään haastatellun työyhteisössä.

Haastatellut sijoittuvat eri puolelle Suomea, joten edustettuna vastauksissa oli niin pääkaupunkiseudun, kuin pienemmän kaupungin edustajan näkemyksiä. Haastateltavat olivat pääkaupunkiseudulta, suuresta kaupungista, pienestä kaupungista ja pienestä kunnasta. Haastattelusta kieltäytyi ammattilainen, jonka työyhteisössä ei ole lainkaan aikaisempaa kokemusta kokemusasiantuntijoiden tai tukihenkilöiden kanssa työskentelystä. Lisäksi haastattelupyyntöihimme jätti vastaamatta kahdesta eri organisaatiosta tavoitellut ammattilaiset. Seitsemästä eri organisaatiosta saimme haastattelut neljästä työpaikasta.

8.1 Vertaisuuden merkitys

Kaikki haastateltavat toivat julki positiivisia ajatuksia kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnasta. Jokainen heistä ajatteli, että kokemusasiantuntijan mukaan ottaminen asiakkaan kanssa työskentelyyn oli varsinkin asiakkaan näkökulmasta hyvä asia. Yksi haastateltava kertoi, että hänestä tuntui siltä, että kun kokemusasiantuntija sanoo asiakkaalle jonkun asian, viesti menee paremmin perille, kuin työntekijän sanomana. Kokemusasiantuntijoiden panosta arvostettiin niin ryhmien ohjauksessa, kuin muussakin työskentelyssä. Tärkeänä pidettiin sitä, että saadaan kokemusasiantuntijoiden kautta yleisestikin näiden sijoitettujen lasten vanhempien ääntä ja näkökulmia kuuluviin.

Kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminta ovat mielestäni hyvin tarpeellisia tuen muotoja, sillä niissä voidaan hyödyntää vertaisuuden näkökulmaa sekä jaettua kokemusta siitä, etten ole asiani tai tunteitteni kanssa yksin. Kokemuksellisuus näyttää vahvistavan tuen vaikuttavuutta. Toiminnot sopivat mielestäni hyvin työyhteisöni ja ovat osa tarjoamiamme tukipalveluita kunnille.

Ammatillinen tuki ja vertaistuki täydentävät toisiaan. Ammatillisella avulla ja vertaistuella ajatellaan olevan omat tehtävänsä, paikkansa ja ulottuvuutensa henkilökohtaisesti koettujen ja kipeidenkin elämänkokemusten käsittelyssä. Vertaistuki mahdollistaa empaattistakin ammatillista asiantuntemusta syvemmän emotionaalisen kokemuksen ymmärretyksi tulemisesta. Vertaistukea ei ole korvattavissa täysin ammatillisella tuella.

Osa haastateltavista toi esiin kokemuksensa siitä, että kaikki asiakkaat eivät ole valmiita tai halukkaita osallistumaan vertaistukiryhmiin, esimerkiksi Voikukkia-ryhmiin. Asiakkailta saattaa olla päihdeongelmaa, he eivät koe ryhmätoimintaa luontevaksi tai he eivät muulla tavoin kykene sitoutumaan ryhmätoimintaan. Tällöin haastateltavat ovat työssään miettineet, että olisi mukavaa, kun voisi tarjota asiakkaille yksilöllistä vertaistukea, esimerkiksi tukihenkilön muodossa.

...että kun kaikki eivät ole tästä vertaistukiryhmätoiminnasta kiinnostuneita, tai he eivät kykene sitoutumaan siihen vertaisryhmään, tai he eivät ole siinä kunnossa, että voisivat ryhmässä toimia tai ryhmä vaan tuntuu pelottavalta tai ei omalta jutulta, niin silloin mietittiin sitä, että olisi kiva, kun olisi sellaista vertaistukea tarjottavissa niin että se olisi tämmöistä yksilötyötä.

Kaikki haastateltavat kertoivat, että heillä on hyvin vähänlaisesti ollut tukihenkilötoimintaa omissa organisaatioissaan. Kuitenkin erään haastateltavan kokemus oli myös se, että näistä vertaisryhmistä joku vertainen on lähtenyt vapaaehtoisesti omalla ajallaan ns. tukihenkilöksi toiselle ryhmän käyneelle hänen prosessissaan. Tämä kertoo siitä, kuinka vertaisuuden merkitys on kantava voima sijoitettujen lasten vanhempien keskuudessa.

8.2 Tuki sijoituksen alkuvaiheessa

Yksi haastateltavista nosti esiin sijoitettujen lasten vanhempien suuren tuen tarpeen sijoitusprosessin alussa, jolloin he jäivät usein yksin asian kanssa. Vaikka asiakassuunnitelma heille tehtäisiin, se voi olla lähinnä vaan asioiden laittamista paperille. Tässä olisi erityisen hyvä paikka ottaa tukihenkilö mukaan työskenteleeseen. Muidenkin haastateltavien mielipiteissä korostui sijoitusprosessin alkuvaihe, johon eniten tarvittaisiin tukihenkilön läsnäoloa.

Minun mielestäni on hirveen hyvä ja positiivinen asia, että saadaan kaikkien ääntä enemmän kuuluviin ja näkökulmia esille. Ehkä biologisten vanhempien huomioiminen on jäänyt vähän vähiin, vaikka se asiakassuunnitelmakin kuuluu tehdä, niin se on ehkä vähän semmoista, että laitetaan vaan asioita paperille. He jäivät monesti tosi yksin, että niissä tilanteissa. Käytetään monesti liian mutkikasta kieltä edelleen, vaikka pitäisi puhua selkeästi.

Alkuvaihe, kun kaikki voi tapahtua aika nopeallakin aikataululla, saattaa olla varmasti monelle biologiselle vanhemmalle kriittistä ja siihen sisältyy varmasti paljon semmosta tuskaa, eikä välttämättä oo läheisiä tai muita, kenen kans sitä vois purkaa.

Eräässä haastattelussa pohdittiin sijoituksen alkuvaihetta myös niin, että tukihenkilöitä voisi olla tarjolla esimerkiksi lastensuojelulaitoksissa, joihin sijoitetaan lapsi tai nuori kiireellisesti. Haastateltavan mukaan sijoitettujen lasten vanhemmat ovat usein kertoneet, kuinka olisivat tarvinneet tukea heti siinä kriittisessä tilanteessa. Vanhemmat toivoivat, että he olisivat heti nähneet jonkun toisen vanhemman, joka on kokenut samaa. Tässä vaiheessa tukihenkilö saisi vanhemmasta heti ns. kopin ja he alkaisivat kulkea matkaa yhdessä.

Se on usein se vanhempien kokemus, että he jäävät ihan yksin siinä kohtaa, kun se kiireellinen sijoitus on tapahtunut. Jos heillä ei ole ollut aiemmin esim. tehostettua perhetyötä tai ollut päihde- ja mielenterveyspalveluissa – silloin he saavat tavallaan sen tuen sieltä. Mutta voi olla, että heillä ei ole ollut asiakkuutta aikasemmi,n vaikka jonkun nuoren kohdalla. Tai voi olla, että koko lasuasiakkuus käynnistyy sen kautta, että tulee kiireellinen sijoitus. Siitä vasta käynnistyy ne tukitoimet. Silloin ei ole tavallaan ketään, kenen kanssa vois sitä tapahtumaa kelata. Siihen kohtaan pitäis saada meidän työntekijöiden tuki ja siihen vois ottaa tätä tukihenkilötoimintaa mukaan vertaistuen roolissa.

Haastateltavien puheessakin korostui se, että sijoitus on aina vanhemmille kriisi. Työntekijät pohtivat tuen tarvetta siltä kantilta, että shokkitilanteessa voi olla hyväkin keskustella jonkun kanssa. Vaikka sijoitusta olisi suunniteltu mahdollisesti pitkäänkin, on varsinkin sijoituksen alkuvaihe aina kriisi vanhemmalle.

8.3 Haastatteluissa nousseet uhat ja mahdollisuudet

Vanhemmille suunnatun kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan mahdollisuutena nähtiin se, että olisi aikaisempaa helpompi hyödyntää toiminnassa mukana olevia henkilöitä vanhempien tukena, jos työpaikoilla olisi jo etukäteen tiedossa keitä henkilöitä voidaan kysyä mukaan vanhemman tukemiseen. Näin työntekijät voisivat hyödyntää heidän osaamistaan aina tarpeen ilmaantuessa. Myös rakenteellisessa sosiaalityössä ja muutoksen aikaansaamisessa kokemusasiantuntijoilla ja tukihenkilöillä nähtiin olevan merkittävä rooli tulevaisuudessa. Heidän olemisensa työskentelyssä mukana nähtiin olevan positiivista merkitystä työntekijöiden asenteisiin ja työkuultuuriin. Jotta toiminnan aloitusta työpaikalla voitaisiin edistää, olisi kiinnitettävä huomiota siihen onko työyhteisössä henkilöä, joka voisi panostaa työaikaansa tämän asian edistämiseen. Kahdessa haastattelussa mainittiin, että kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnassa mukana oleville tulisi maksaa korvaus työskentelystä, jos tällaista toimintaa oltaisiin kiinnittämässä työskentelyn rakenteisiin.

Epäkohtien esiintuomista ja näkyvillä oloa, mä näen, että kokemusasiantuntijoilla on iso merkitys esim. rakenteellisissa ja työntekijöiden työkuultuuriin ja asenteisiin liittyvissä asioissa.

Olis hyvä, jos meillä olis semmosia kokemusosaajia täällä meidän verkostossamme ja meillä olis rahaa – me voidaan, me maksetaan kokemusosaajille palkkiota kun ne on meidän pyytämänä – ne olis tietyllä tapaa siihen meidän resurssiin, jotka tavallaan sitä meidän pankkia pyörittäis ja olis selkeet kuviot, miten me maksetaan heille sitä palkkiota ja miten se tuki tulis täältä meidän organisaatiosta.

Haasteena toiminnan kehittämistyölle nähtiin ihmisten, erityisesti sosiaalityöntekijöiden motivoiminen mukaan toimintaan. Yksi haastateltava pohti sitä, kuinka osattaisiin kerätä tietoa ja perustella toiminnan aloittaminen. Käytännön esteenä toiminnan aloittamiselle nousi kustannukset ja tietosuojakysymykset kokemusasiantuntijan ja tukihenkilön lähtiessä mukaan vanhempien kanssa työskenteleeseen. Eräs haastateltava toi ilmi, että tarjonnan ja kysynnän laki on ehdottomasti otettava huomioon lähettäessä mainostamaan toimintaa asiakkaille, sillä mukana olevien henkilöiden oma hyvinvointi ja jaksaminen voi myös vaihdella.

Uhkana esimerkiksi kustannukset ja tietosuojakysymykset kokemusasiantuntijan tai tukihenkilön lähtiessä mukaan toimintaan. Vanhempien kokemusasiantuntija toiminta ei ole meillä toiminnassa vielä suuressa mittakaavassa, vaan toiminta on vielä aika pientä tällä hetkellä. Tarjonnan ja kysynnän kohtaamisen laki otettava huomioon, kun lähdetään mainostamaan toimintaa, sillä kokemusasiantuntijoiden oma jaksaminen voi myös vaihdella.

Vanhemmat helposti lähtevät moralisoimaan toistensa tekemisiä tai antavat sellaisia ohjeita, joita olisivat itse tehnyt. Työntekijän tulee olla neutraalina siinä välissä. Että jos huomaa, että tää ei oo se juttu, mikä tota ihmistä auttaa, niin pitäis toppuutella sitä toisten elämään puuttumista. Se voi olla kuormittavaa sille autettavalle vanhemmalle.

Tarvittaisiin ainakin yksi henkilö tekemään kehittämistyötä tämän asian parissa, jos ajatellaan, että sellaista rakenteisiin vietäisiin. Oma kokemusasiantuntijuuden kehittämisyksikkö. Työaikaa pitäisi varata ainakin puolet juuri yksinomaan tätä varten tai yksi henkilö työskentelemään kokonaan asian parissa. Tukihenkilöille ja kokemusasiantuntijoille palkkiot mahdollisesti jatkossa.

Uhaksi toiminnalle nähtiin myös se mahdollisuus, että kokemusasiantuntija nähtäisiin autettavan vanhemman rinnalla seisovana, työntekijän vastassa olevana henkilönä. Yhdessä haastattelussa nousi esille ajatus siitä, osaako työntekijänä olla neutraali omassa roolissaan niissä tilanteissa, kun kokemusasiantuntija tai tukihenkilö työskentelee autettavan vanhemman kanssa.

Yksi haastateltavista kertoi siitä, että joskus kokemusasiantuntijan toiminta on saattanut olla eettisesti rajamailla. On voinut käydä niin, että kokemusasiantuntija on yrittänyt ajaa liikaa omaa kokemustaan asiakkaan kokemuksen ylitse ja verrannut näitä kahta liikaa toisiinsa. Näissä tilanteissa tuettava asiakas on voinut kokea taakkaa kokemusasiantuntijan läsnäolosta esimerkiksi kertaluontoisissa palaverissa.

Kokemusasiantuntijatoiminnasta on pääsääntöisesti positiivisia kokemuksia. Jonkun verran jossain vaiheessa tuli sellaista, että kun ihmiset kuulivat, että kokemusasiantuntija on paikalla, niin he vähän koki, että joissain koulutuksissa kokemusasiantuntija oli hyvin negatiivinen ja kertonut omista huonoista kokemuksistaan. Niin jotkut työntekijät koki sen semmoisena niin kun loukkauksena tai oman työn arvioimisena. Se on ainut tällainen negatiivinen soundi.

Jotkut ovat hyviä kokemusasiantuntijoita sillain, että he osaavat sanoittaa omaa kokemustaan niin, että se ei lyö sitä kuulijakuntaa vastaan. Sitten taas on kokemusasiantuntijoita, jotka jotenkin vahvasti yleistävät omaa kokemustaan, tai se tapa, millä tavalla he puhuvat siitä omasta kokemuksestaan, niin kääntyykin häntä itseensä vastaan.

Kokemusasiantuntijoiden oikeeta hyödyntämistä esim. palveluiden kilpailutuksessa. Sit mietitään vaikka, et meillä on täällä systeeminen työote laajasti käytössä, niin kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen, vaikka systeemisen lasu-työn siinä että, vaikka täydennyskoulutuksessa, et he kävis sitä vuoropuhelua työntekijöiden kanssa. Et työntekijät joutuu oikeesti pohtimaan ja kohtaamaan näitä vanhempia.

Kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaan liittyen haastateltavat osasivat sanoittaa myös mahdollisia uhkia tai hankaluuksia. Näistä korostui tukihenkilöiden oman tuen tarve heidän työskennellessään. Tukihenkilöille on tärkeää tarjota

säännöllinen työnohjaus ja mahdollisesti myös työntekijän kokoaikainen tuki työkennellessä.

Ihanteellistahan se olisikin ajatella, että kaikki on tästä mielissään ja ajattelee tämän olevan hienoa. Uskon, että varmasti myös vastustusta löytyy. Ajattelen myös, että aina pitää olla sellaista tietynlaista varovaisuutta ja muuta että – ja hyvää valmennusta ja koulutusta – sillä myös vapaaehtoistyössä ja vertaistoiminnassa löytyy aina myös niitä riskejä.

Vertaistukihenkilöt tarvitsevat toimintaansa organisoidun ammatillisen ohjauksen ja tuen. Heitä ei voi jättää yksin, vaan heillä tulee olla myös mahdollisuus tehtävässä kohtaamiensa asioiden turvalliseen purkamiseen ja käsittelyyn. Vertaistukihenkilöille itselleen toimintaan ohjautuminen, toisia tukemaan ja auttamaan selviytyminen on hyvin suurimerkityksinen asia.

Lisäksi ehtona kokemusasiantuntijana tai tukihenkilönä toimimiselle nähtiin se, että henkilön tulee olla käsitelty oma sijoitukseen liittyvä kriisinsä ennen tehtävään ryhtymistä. Tässä myös pohdittiin sitä, onko kokemusasiantuntijana tai tukihenkilönä toimiminen mielekäästä enää esimerkiksi 15:sta vuoden kuluttua, kun oman lapsen sijoitus on tapahtunut.

8.4 Toiminnan kehittäminen

Kaikki haastateltavista kertoivat, että heillä on tällä hetkellä jonkinlaista kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan työskentelyä. Yksi haastateltavista kertoi tämänkaltaisen toiminnan olleen tauolla työntekijävaihdoksen vuoksi hetken, mutta toimintaa ollaan saamassa tänä keväänä pyörimään uudestaan. Jotkut toiminoista ovat olleet luonteeltaan kertaluontoisia, kuten vertaiskahvilat ja satunnaiset kehittäjäryhmien tapaamiset. Toiset ryhmistä olivat viikoittain järjestettäviä ryhmiä, joilla oli jo vakiintunut paikka toiminnassa.

Olemme koonneet ryhmiä ja/ tai järjestäneet vertaistukihenkilötoimintaa sitä toivoneelle vanhemmalle. Voikukkia-vertaistukiryhmiä on normaaliolosuhteissa järjestetty n 1-2 krt/vuosi, Voikukkia-kasvuryhmiä 1 ryhmä/vuosi ja tukihenkilötoimintaa kunnista tietoomme tulleen tarpeiden mukaan. Toiminnan riittävyttä olisi tärkeä arvioida

yhdessä palveluita käyttävien / käyttäneiden kanssa. Kiinnostuksesta on matkaa vielä sitoutumiseen.

Nyt on maaliskuussa alkamassa ensimmäinen Voikukkia -ryhmä. Tarkoitus on nyt saada näistä vanhemmista koottua tämmöistä vertaistoiminta- ja kehittäjäryhmää. Voikukkia -ryhmiä on ollut aiemminkin, nyt on ollut vaan pieni katkos työntekijän vaihtuvuuden vuoksi.

Voikukkia-ryhmät joka kevät ja joka syksy. Voikukkia-kahviloita on ollut, avoimia, kertaluontoisia iltoja. Voi tulla yhden kerran sinne iltaan. Ennen koronaa oli kevät-talvena. Heitä pyydetään satunnaisesti kehittäjäryhmiin, koulutuksiin (kokemusasiantuntijan puheenvuoro), kommentoimaan jotain dokumenttia. Nuoria on ollut mukana Up2Us- hankkeen kautta, aiemmin on ollut nuoria, jotka on tulleet kertomaan omia kokemuksiaan koulutuksiin.

Kaikki haastateltavista olivat yhtä mieltä siitä, että tämänkaltaiselle vanhemmille suunnatulle kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan lisäämiselle olisi tarvetta. Yksi haastateltavista korosti, että varsinkin lapsen tai nuoren kiireellisessä sijoituksessa tukihenkilön tuesta olisi suurta hyötyä vanhemmille. Eräs haastateltavista kertoi, että vallitsevan maailman laajuisen pandemian jyllätessä useita järjestettyjä ryhmiä oli jouduttu perumaan. Hän koki toiminnan olevan puutteellista, kun reilusti alle puolet ryhmistä toteutuu. Yhdestä haastattelusta nousi ajatus siitä, että ylipäätään biologisille vanhemmille suunnattua aktiivisesti toimivaa kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaa ei ole saatavilla.

Asiakkaita kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaan ohjautui pääasiassa sosiaali- tai perhetyöntekijän kautta. Eräs haastateltava korosti, että tällaisen vanhemmille tarkoitetun kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan ohjaamisessa olisi tärkeää pitää kanavia auki myös aikuisten mielenterveys- ja päihdepalveluiden kanssa. Yksi haastateltavista työskenteli kaupungissa, jossa kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminta toimii kaupunkitasoisena ryhmänä ja mainostaminen tapahtui yleisesti kaikissa kaupungin lastensuojeluyksiköissä, lastenkoodeissa, sijoituksen sosiaalityössä, avohuollossa ja perhekuntoutuksessa. Mainoksia tässä kaupungissa oli myös jaettu erilaisiin aulatiloihin ja asiakas saattoi myös itse olla yhteydessä ryhmään.

Eniten ohjautuu sos.tt kautta ja perhetyöntekijöiden kautta. Näen itse, että se ohjaus voi tapahtua vaikkapa mielenterveys- ja

päihdepalveluiden kautta tai jonkun muunkin, lähinnä aikuisten palveluiden kautta. Näen, että olisi tärkeää pitää kanavia ja yhteyksiä auki myös näiden palveluiden kautta ja se tiedotus, että se ei olisi pelkkä lastensuojelu, mistä näitä ohjauksia tulee.”

Se on kaupunkitasoinen ryhmä eli mainostaminen on tapahtunut kaikissa lastensuojeluyksiköissä, lastenkotipuolella ja sijoituksen sosiaalityössä, avohuollossa ja perhekuntoutuksessa. Vanhempi on itse voinut myös ottaa yhteyttä ryhmän työntekijöihin. Mainoksia on myös jaettu erilaisiin aulatiloihin. Monesti sosiaalityöntekijä on voinut ehdottaa ryhmää vanhemmille.

Kaikista haastatteluista nousi yhtenäinen ajatus siitä, että kehittämistyölle olisi paikkansa tämän aiheen tiimoilta. Oli selkeää, että muutoksen tuulia oli seurattava ja tarkkailtava asiakkaiden tarpeita ryhmiä muodostettaessa sekä toimintaa aloitettaessa. Yhdessä haastattelussa mainittiin, että tärkeää olisi miettiä, mitä kaikkea tulisi työntekijän näkökulmasta huomioida ennen kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan aloittamista, sen aikana sekä sen päättymisen jälkeen. Toisessa taas pohdittiin enemmän sitä, kuinka saada eri kuntien yhdyshenkilöt aktivoitumaan samanaikaisesti mukaan tämän asian parissa työskentelyyn. Yksi haastateltavista pohti, olisiko hänen aiemmista työverkostoistaan ihmisiä lähtemään mukaan toimintaan.

Koko ajan täytyy haistella sitä missä asiakastarve menee ja minkä tyyppisiä ryhmiä tarvitaan ja myös mikä sen ryhmän paikka on. Muutos liittyy asiakasaineeseen, jonka sosiaalialan rakennemuutos on muuttanut (monta tasoa ennen lastensuojelun asiakkaaksi päättymistä) ja se näkyy asiakaskunnassa. Työntekijöiden tulee miettiä minkälaisia ryhmiä järjestää esimerkiksi lastensuojelun vahvan suojelun tarpeen lapsille. Kehittää sitä, kuinka mainostaa esimerkiksi kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaa niin, että saisivat kaikki lastensuojeluyksiköt mukaan. Mitä tulisi huomioida ennen kokemusasiantuntijoiden toimeksiannon alkamista, mitä tapahtuu sen jälkeen?

Jatkamme vuosien kehittämis- ja yhteistyökumppanuutta Kasperin Voikukkia-toiminnan valtakunnallisten toimijoiden kanssa.

Yksikössämme pyrimme vastaamaan kunnista nouseviin tuen tarpeisiin. Suunnitelmana on jatkaa Voikukkia-vertaisryhmä- ja vertaistukihenkilötoimintoja säännöllisesti ja kunnista nousevan kysynnän mukaisesti. Vanhempien kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen kautta voidaan parhaimmillaan tukea oman lapsen sijoituksen kokenutta vanhempaa sekä siten auttaa myös lasta selviämään muutoksesta. Kokemusasiantuntijan tuella vanhempi voi saada vertaistukea

ja ymmärrystä osakseen. Tuen myötä vanhemmuuden kokemusta pyritään ylläpitämään ja vahvistamaan lapsen elämässä sijoituksen aikanakin. Lisäksi kannustaminen lapsen elämässä olevien aikuisten väliseen yhteistyöhön nähdään sijoituksen aikana hyvin merkittävänä tekijänä vanhemmuuden kokemuksen, sijoituksen onnistumisen sekä lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta.

Nyt mulla on liki jokaisessa Satakunnan kunnasta Voikukkia -yhdyshenkilö ja kovana toiveena ja tavoitteena on saada heitä motivoitua siihen, että heidän kaikkien omassa kunnassa on jotain toimintaa. Koen, että voisin itse olla siinä työparina, tsempparina ja kannustajana ja olla vaikka kahviloissa mukana. Mutta pikkuhiljaa saada se toiminta niin, että se olis kuntien omaa toimintaa, eikä tulis täältä meidän kehittämissyksiköstä.

Toiminnan kehittämisen esteeksi haastateltavien nykyisessä työssä nousi haastatteluissa organisoinnin, verkostojen ja ajan puute. Kaikki haastateltavat kertoivat tällaisen toiminnan alkuun tarvittavan lisää työntekijäresursseja pyörittämään toimintaa. Yhdessä haastattelussa puhuttiin siitä, että työpaikalle tarvittaisiin oma kokemusasiantuntijuuden kehittämissyksikkö. Pitkät välimatkat kuntien välillä nousi esille maakunnan aluetta koordinoivalta henkilöltä. Yhdestä kunnasta ei aikaisemmin ole pystytty saamaan tarpeeksi osallistujia, mutta toisaalta etäisyyksien vuoksi koko maakunnan yhteisiä tapaamisia oli hankala järjestää.

Valmennuksen toteutuksessa toivottiin otettavan huomioon eettisten toimintaperiaatteiden läpikäyminen. Toivottiin, että täsmennettäisiin mitä tulee huomioida ennen toimeksiantoa, toimeksiannon aikana ja toimeksiannon jälkeen. Toivottiin myös, että tukihenkilölle mahdollistettaisiin laadukas opetus niin, ettei tulisi väärinymmärrystä siitä, missä roolissa hän on mukana työskentelyssä esimerkiksi viranomaisiin verrattuna.

Eettiset periaatteet tärkeä läpikäydä, mikä sopii mikä ei, mikä on oikein mikä väärin ja mitä pitää huomioida ennen toimeksiantoa, toimeksiannon aikana ja toimeksiannon jälkeen. Kokemusasiantuntijan rooli ja paikka tässä palvelujärjestelmässä. Selventää ja määrittellä, että toimintaan osallistuja on kokemusasiantuntija tai tukihenkilö ja silloin hän ei ole asiakas siinä tilanteessa. Kuinka pysyä asiakkaan minäkokemuksessa kiinni eikä lähde yleistämään tilanteita. Kuinka purkaa noita kokemuksia ja tilanteita, joita kokemusasiantuntijana tai tukihenkilönä on kohdannut.

Koen, että koulutukseen ja tukitoimiin liittyvässä kehittämistyössä asiakkaiden omilla kokemuksilla ja näkemyksillä on suuri rooli ja he ovat kehittämistyössä asiantuntijoita. Koulutuksen kehittämistoiveista tietoa tulisi kerätä asiakkailta itseltään, kokemusasiantuntijoilta sekä yhteistyötahoilta, jotta kaikkien näkökulmat saataisiin kuuluviin ja toimiva yhteistyö näkyväksi.

Haastateltavat nostivat esiin myös huolen siitä, kuinka varmistetaan, että kokemusasiantuntija tai tukihenkilö on päässyt läpikäymään oman kriisin ja kokemukset siihen vaiheeseen, ettei toiminnassa mukana oleminen olisi heitä vahingoittavaa. Kokemusasiantuntijan ja tukihenkilön roolin selventämiseen toivottiin sisältöä valmennukseen. Yhdessä haastattelussa nousi esille sen tärkeys, että asiakkaat pääsisivät myös itse suoraan kehittämään näiden valmennusten sisältöä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Saatuamme kaikki haastattelut litteroitua löysimme eri vastauksista hyvin nopeasti muutamia usein toistuvia teemoja. Erityisesti korostui se, kuinka arvokkaana työntekijät pitivät vertaisen mahdollisuutta kulkea vanhemman tukena. Vertaisen näkökulmaa asioihin pidettiin ammattilaisen tieto taitoa täydentävänä ja nähtiin sitä kautta erittäin positiivisena asiana asiakkaan kannalta. Vaikka vertaisuuteen sisältyikin vapaaehtoisuutta, eroavat ne luonteeltaan kuitenkin toisistaan. Vertaisuus on minulta sinulle ja sinulta minulle tapahtuvaa tukemista, jossa auttaja ja autettava jakavat yhteisen kokemuksen. Vertaisuudessa on kyse oman kokemuksen kautta toisen asemaan asettumisesta ja autettavan tilanteen ymmärtämisestä. (Mikkonen & Saarinen, 2018, Vertaisuuden ja vapaaehtoisuuden eroja ja yhtäläisyyksiä.) Haastateltavat kokivat, että vaikeassa tilanteessa olevien vanhempien olisi helpompi joissakin tilanteissa luottaa vertaiseen ja kuulla vertaisen näkemyksiä asioista. Vertaisen läsnäolon ja kokemuksen kautta autettavat voisivat haastatteluun vastanneiden mukaan saada uskoa tulevaan ja toisen saman tilanteen onnistuneen läpikäymisen kautta helpotusta omaan kriisiinsä.

Haastatteluistamme kävi ilmi, että varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa vanhempien tuentarve on useimmiten suurta. Vanhempien tietoisuus oman vanhemmuusidentiteettinsä perinpohjaisesta muutoksesta lapsen sijoituksen myötä voi saada vanhemmat tuntemaan olonsa arvottomiksi ja erilaisuutensa takia ulossuljetuiksi koko yhteiskunnasta (Vierula, 2016, s. 198–199). Elämäntilanne, joka aiheuttaa lastensuojelun tarvetta, on yleensä jo itsessään kuormittava. Schofield ym. toteavat, että samaan aikaan vanhempien tulisi selviytyä lapsesta eroon joutumisen aiheuttamista, voimakkaista surun, vihan ja menetyksen tunteistaan. Eriytyisen vaikeaksi tilanteen tekee se, että heidän oikeutensa julkiseen sympatiaan ja suremiseen voidaan kyseenalaistaa. (Vierula, 2016, s. 198–199.) Jotta vanhemman tunnemyrskyä voidaan auttaa lievittämään ja omalla tavallaan normalisoimaan, on vertaisen tarjoama tuki suuressa roolissa jo prosessin alkuvaiheessa.

Vierulan tutkimuksesta ilmeni, että osa huostaanotettujen lasten äideistä ovat tunteneet erityisesti huostaanoton alkuaikoihin ajoittuvan lasten koti-ikävä ja itkun tuskalliseksi. Useat huostaanotettujen lasten äideistä kertovat tunne-elämän prosessoinnin keinona näissä tilanteissa olevan puhuminen. (Vierula, 2016, s. 207.) Tämä kuvastaa hyvin vertaisen tarjoamaa keskusteluapua, josta voisi olla suunnaton hyöty vanhempien tuen tarpeeseen sijoituksen alkuvaiheessa. Haastateltavat kertoivatkin, että sijoitus voi tapahtua yllättävästi ja nopeasti, jolloin heillä ei ole mahdollisuutta tarjota välitöntä tukea vanhemmalle. Tähän nivelvaiheeseen toivottiin erityistä tukea vertaisista. Mikkonen ja Saarinen kertovat vertaistuesta hyötyvän sellaisen henkilön, joka ei saa tarvitsemaansa ammattiapua. Tieto siitä, ettei ole ainoa mielestään epäoikeudenmukaisesti kohdeltu sekä ymmärretyksi tuleminen auttaa jaksamaan eteenpäin. Oman kokemuksensa kautta vertainen kykenee antamaan tietoa palveluista ja vihjeitä selviytymisestä. (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 135.)

Kokemustiedon sekä ammatillisen näkemyksen yhdistäminen auttaa asiakaslähteisten ongelmanratkaisujen syntyä (Hyväri, 2020, s. 38). Haastatteluistamme ilmeni, että työntekijät tiedostavat oman tietämättömyytensä asiakkaiden todellisista tarpeista. Eräs työntekijä toi esiin, ettei hänellä ole tietoa, mitä asiakkaat todellisuudessa tarvitsisivat. Valtonen (2009) kertoo, että työntekijän

kyky asettua vertaissuhteisiin asiakkaiden kanssa edellyttää oman ammatillisen identiteetin moniulotteista jäsentämistä ja vankkaa ammatillisen kasvun prosessia (Hyväri, 2020, s. 38). Voi olla mahdollista, etteivät kaikki työntekijät tähän pysty ja siksi kokemusasiantuntija- tai tukihenkilötoiminta heidän työskentelysäään aiheuttaa haasteita. Se miten toteutettavalla valmennuksella voidaan tähän vaikuttaa, vai voidaanko vaikuttaa lainkaan, jää vielä mietittäväksi.

Sellaisiin sosiaali- ja terveystalvaeluiden muutos- ja kehittämistöihin, joissa suunnitellaan uusia palvelutuotteita tai arvioidaan nykyisten palveluiden tuloksellisuutta ja toimivuutta, soveltuu erityisesti kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen (Hyväri, 2020, s. 43). Muutama haastateltavamme toikin esiin seikan, että kokemusasiantuntijoita olisi tärkeää hyödyntää myös rakenteellisissa muutoksissa lastensuojelun kentällä. Soihtu -valmennuksen toteutukseen liittyen eräs haastateltavistamme toi esiin mielipiteensä tiedonkeruusta mahdollisilta osallistujilta. Potentiaaliset valmennukseen osallistujat voisivat kertoa mielipiteitään siitä, millainen valmennus olisi hyvä ja riittävä jatkossa onnistumisen kannalta.

Resurssien vähyys tai puute nousi useista haastatteluista esiin, kun haastateltavat pohtivat kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan hyödyntämistä omilla työyhteisöissään. Haastatteluiden perusteella voidaan päätellä, että taustalle tarvitaan palvelua tarjoava järjestö tai muu taho, joka hoitaa toiminnan organisoiminnin ja tuen työskentelyyn käytettävälle kokemusasiantuntijoille ja tukihenkilöille. Tukemalla kansalaisten voimavaroja, osallisuutta sekä vertaistukeen perustuvaa yhteisöllisyyttä, täydentävät monet järjestöt meidän julkista palvelujärjestelmäämme (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 135). Julkisen ja kolmannen sektorin toimivaa yhteistyötä pidettiin tärkeänä toiminnan kehittämisessä ja käyttöönottamisessa.

Ammattihenkilöstön ja asiakkaiden välisen kommunikaation parantamiseen voidaan hyödyntää vertaistukea. He voivat kertoa ammattilaisille omista kokemuksistaan, mikä voi edesauttaa keskinäistä ymmärrystä. Kun ammattilaiset ja vertaiset toimivat yhdessä, he ovat vahvempia vertaistukityössä, kuin kummatkaan yksin. Vertaistuessa toivotaan, että ammattilaiset ja vertaiset voivat toimia yhteistyössä, jolloin kaikenlaista vastakkainasettelua pyritään välttämään. Jotta

sosiaalialan vertaisten ja ammattilaisten yhteistyötä voidaan lisätä sekä kehittää, edellyttäen se osapuolten yhdessä sovittuja keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Ammattilaisten on tärkeä kuunnella vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden mielipiteitä, kuin myös päinvastoin. (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 26, 137, 140, 142.) Pelkona toiminnassa nähtiin ammattilaisten motivoiminen ja suhtautuminen toiminnan sujuvuuteen kokemusasiantuntijoiden ja tukihenkilöiden kanssa. Avoin keskustelu ja tavoitteiden asettaminen voi luoda yhteisen ymmärryksen toiminnalle. Tätä avoimuuden merkitystä toivottiin tuovan ilmi jo kokemusasiantuntijoiden ja tukihenkilöiden valmennuksen aikana.

Eräs haastateltava painotti mielipidettään siitä, että kokemusasiantuntijan tai tukihenkilön tulee olla käsitellyt oma kriisinsä ennen toimintaan asettumista. Hän pohti sitä, että tähän asiaan on tärkeä kiinnittää huomiota jo valmennusvaiheessa. Mikkonen ja Saarinenkin teoksessaan toteavat, että kokemusasiantuntijana voi toimia henkilö, joka on kokenut samaa asiakkaan kanssa, mutta on tapahtumasta tai tilanteesta jo selvinnyt sekä saanut tehtävänsä koulutuksen (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 32). Samainen haastateltava toi myös toiminnan eettisyyden merkityksen esiin. Toiminnan eettisyyttä tulisi hänen mielestään korostaa valmennuksen eri vaiheissa. Kokemusasiantuntija tai tukihenkilö ei voi liioin tuoda omaa kokemustaan asiakkaan kokemuksen yli, vaan hän osaa toimia eettisesti ja arvostavasti asiakkaan tilanteen äärellä. Tässä korostuu oman kriisin käsittely: kun se on tehty, on helpompi keskittyä asiakkaan kriisiin.

10 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessimme herätti meissä monia pohdinnan aiheita. Laadullisessa tutkimuksessa, kuten myös kaikissa opinnäytetöissä, oli tärkeää pohtia tarkkaan prosessiin liittyviä eettisiä näkökulmia ja kerätyn aineiston luotettavuutta. Prosessin eri vaiheissa pysähdyimme tarkastelemaan omaa ammatillista kasvuamme peilaten yhdessä kokemuksiamme. Kun prosessi oli aineiston

keruun ja analyysin jälkeen lähentymässä loppua, mietimme erilaisia jatkotutkimusaiheita, johon seuraavat innokkaat tutkijat voisivat tarttua. Toivoimme voivamme luovuttaa Kasper ry:lle hyvän työn tarkkoine pohdintoineen heidän hyödynnettäväkseen. Toivoimme myös, että työstämme olisi iloa muille aihepiiristä kiinnostuneille.

10.1 Eettisyys ja luotettavuus

Mäkelä (1897) on jakanut tutkimuksen eettiset periaatteet kolmeen osaan: tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojaa. Tutkimuseettiset normit eivät sido tutkijoita erilaisien lakien tavoin, mutta erityisesti yksityisyyttä koskevat normit ovat hyvin yhteneväisiä lainsäädännön kanssa. (Kuula, 2011, s. 45.) Tärkeinä eettisinä periaatteina meidän opinnäytetyöhömme liittyen pidimme tutkittavien tahojen itsemääräämisoikeutta sekä yksityisyyttä ja tietosuojaa.

Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen näkyi työskentelyssämme siinä, että haastatteluihin osallistuneet ammattilaiset saivat itse valita, halusivatko he osallistua tutkimukseen. Ammattilaisilla oli myös aina mahdollisuus keskeyttää osallistumisensa ja pyytää poistamaan vastauksensa meidän materiaaleistamme. Tutkittaville oli tärkeää kertoa tarkkaan tutkimuksen perustiedot ja heiltä kerättävien tietojen käyttötarkoitus (Kuula, 2011, s. 45).

Tutkittaville annetut tiedot tutkimuksen toteuttamistavasta, tavoitteista ja toteuttajista joko vakuuttavat tutkittavat antamaan heitä koskevia tietoja tutkijoiden käyttöön, tai eivät vakuuta (Kuula, 2011, s. 46). Saimme työelämäkumppaniltamme, Kasper ry:ltä, ison taustatuen tutkittavien tahojen vakuuttamiseen tutkimuksen tarkoituksesta. Tutkittavat toimijat olivat ennestään Kasper ry:n yhteistyökumppaneita, joten heidän välilleen oli jo ehtinyt muodostumaan hyvä vuorovaikutussuhde. Opinnäytetyöprojektissämme pidimme erityisen tärkeänä yksityisyyden kunnioittamista, sillä aiheemme saattoi herättää keskustelua vahvastikin ammattilaisten työyhteisöistä ja heidän toiminnastaan. Yksityisyyden kunnioittaminen

tutkimustyössä tarkoittaa sitä, että tutkimustekstejä ei tule kirjoittaa niin, että yksittäiset tutkittavat olisivat niistä tunnistettavissa (Kuula, 2011, s. 46).

Teemahaastattelut toteutettiin etäyhteyksin, joten huolehdimme tarkoin, missä ja milloin järjestimme haastattelut. Valitsimme haastatteluajoiksi arkipäiviä ennen iltapäivää, sillä meidän molempien lapset olivat päivähoidossa ja koulussa sekä puoliset töissä. Oikealla ajoituksella varmistimme haastattelujen yksityisyyden-
suojan ylläpitoa ja ettei yhdetkään ylimääräiset korvaparit olleet kuulemassa haastatteluja. Haastattelujen äänittämiseen pyysimme myös luvan jokaiselta osallistujalta erikseen. Haastattelujen äänittäminen oli tärkeää tietojen oikeellisuuden varmistamiseksi analysointivaiheessa.

Luotettavuuden osalta voidaan todeta, että haastatteluvastaukset huomioitiin sellaisina, kuin ne haastateltava on ilmaissut. Keskustelunomaisessa haastattelutilanteessa haastateltavalla oli koko ajan mahdollisuus esittää myös haastatteli-
joille tarkentavia kysymyksiä ja varmistaa, että oli ymmärtänyt aiheen ja kysymykset oikein. Haastateltavat myös ilmoittivat, mitkä keskustelussa nousseet asiat halusivat jättää pois lopullisesta haastattelumateriaalista litteroinnin yhteydessä ja tätä pyyntöä kunnioitettiin. Haastatteluvastausten vähäinen määrä ei kerro yleisesti sen laajemmin kokemusasiantuntijuuteen tai tukihenkilötoimintaan kohdistuvista odotuksista ja asenteista, vaan se kertoo näissä haastatteluissa mukana olleiden näkemyksistä ja kokemuksista. Etukäteen valikoituvien haastateltavien suhde Kasper ry:n kanssa on voinut vaikuttaa heidän kokemuksiinsa kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnasta. Tuloksia ei siis tämän tutkimuksen perusteella pystytty yleistämään koskemaan kaikkia yksiköitä, joilla on jonkinlaista työskentelyä sijoitettujen lasten vanhempien kanssa.

10.2 Oma ammatillinen kasvu

Meillä ei ollut aiempaa kokemusta sijoitettujen lasten vanhempien parissa työskentelystä tai kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan käytännöistä. Opin-
näyteprosessin tekeminen itsessään oli meille myös täysin vierasta. Sanotaan

että päädyimme täysin uuden äärelle ja olisi outoa, ellei ammatillista kasvua olisi tapahtunut.

Tärkeänä osana opinnäytetyöskentelyä opimme erilaisista tutkimusmenetelmistä ja itse haastatteluiden tekemisestä. Opimme teemahaastatteluiden avulla reflektoimaan onnistuneesti pitkän linjan ammattilaisten kanssa ja avaamaan yhdessä uusia näkökulmia työskentelyyn kokemusasiantuntijoiden tai tukihenkilöiden kera. Samassa kun keskityimme opinnäytetyön aiheeseemme, opimme paljon eri työnkuvista perhepalveluissa ja siitä, millä tavalla asioita priorisoidaan yksityisellä, julkisella tai kolmannella sektorilla.

Kun refleктоimme opinnäytetyöprosessiamme sosionomi (AMK) -koulutuksesta valmistuneiden kompetensseihin, huomasimme saavuttaneemme monia osaamisalueita. Sosiaalialan eettinen osaaminen korostui jo valitessamme opinnäytetyönaihetta, joka kohdistui lastensuojelun asiakasvanhemmille tarkoitettuun Soihtu-valmennukseen. Olimme osaltamme edistämässä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, sillä tämä opinnäytetyö voi antaa uusia näkökulmia lastensuojelun kentällä työskenteleville henkilöille kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisestä. Pääsimme haastatteluiden äärellä arvioimaan asiakkaiden palveluprosessia etenkin sijoituksen eri vaiheissa sekä arvioimaan hyvinvointia suojaavia- ja riskitekijöitä sijoitusprosessissa. Meidän palvelujärjestelmä- sekä kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaamisemme sai varmuutta ja laaja-alaisuutta avoimissa keskusteluissa haastateltavien kanssa. Koimme lisäksi saavuttaneemme tutkimuksellista- ja innovaatio-osaamista koko opinnäytetyöprosessimme aikana, sillä jokaisessa vaiheessa opimme uutta. Erityisen vahvasti kompetensseista korostui työn laadun, tuloksien ja vaikuttavuuden arviointi. Uskomme, että työssämme olemme osanneet ottaa huomioon myös nämä seikat.

10.3 Jatkotutkimusaiheet

Haastatteluiden perusteella meille jäi mielikuva siitä, kuinka mielenkiintoista olisi tutkia jatkossa Soihtu-valmennuksen vaikutusta kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan käyttöönottoon eri organisaatioissa. Valmennukselta tunnuttiin

odottavan paljon ja pidettiin tärkeänä, että valmennuksen jälkeenkin vahva tuki ja seuranta on läsnä kokemusasiantuntijoiden ja tukihenkilöiden työskentelyssä.

Soihdu-valmennus saattaa myös poikia muiden tahojen samankaltaisia valmennuksia. Seurattavaksi jää, kuinka paljon Soihdun jälkeen tulee uusia samankaltaisia valmennuksia. Myös se, kuinka valmennuksia aletaan organisoimaan ja kuinka osallistujatahot tästä hyötyvät, olisi hedelmällinen tutkimusaihe. Ei pidä myöskään unohtaa valmennukseen osallistuvien henkilöiden kokemuksia valmennuksesta ja tämän jälkeen tapahtuvista ohjautumisista eri työkentille.

LÄHTEET

- Dunder, M. (2001). Kriisikeskuksessa elettyä auttamista. Teoksessa M. Dunder, & A. Metteri (toim.), *Kuunnella vai puhua - Näkökulmia kriisiauttamiseen* (2.p., s. 28 – 41). Tampereen mielenterveysseura ry.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Eskola, J., Lätti, J. & Vastamäki, J. (2018) Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. (s.24-46). PS- kustannus.
- Heinonen, M. & Sundwall, H. (2019). *Tukihenkilöopas*. https://suomenkasper.fi/wp-content/uploads/2019/09/voikukkia_tukihenkilöopas.pdf
- Heinonen, M., Koivunen, M. & Kujala, V. (2019). *Voikukkia-vertaistukiryhmät - Ohjaajan opas*. https://suomenkasper.fi/wp-content/uploads/2019/09/voikukkia_ohjaajan_opas.pdf
- Hirschovits-Gerts, T., Sihvo, S., Karjalainen, J., & Nurmela, A. *Kokemusasiantuntijuus Suomessa -selvitys kokemusasiantuntijakoulutuksen ja -toiminnan käytännöistä*. Saatavilla https://www.jul-kari.fi/bitstream/handle/10024/138436/URN_ISBN_978-952-343-354-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2011). *Tutkimushaastattelu -Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Tallinna Raamatutrukikoda.
- Hyväri, S. (2020). Asiakaslähtöisyyden periaatteet ja toteutuminen sosiaali- ja terveyspalveluissa. Teoksessa J. Helminen (toim.), *Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa*. (s. 32 – 45). Edita.
- Höjer, I. (9.11.2011). *Parents with children in foster care – How do they perceive their contact with social workers?* https://www.researchgate.net/publication/254334720_Parents_with_Children_in_Foster_Care_-_How_Do_They_Perceive_Their_Contact_with_Social_Workers

- Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry. (i.a.-c). *Muita tukemisen malleja*. Saatavilla 16.4.2021 <https://suomenkasper.fi/lastensuojelu/ammattilaiset/muita-tukemisen-malleja/>
- Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry. (i.a.-d). *VOIKUKKIA-vertaistukiryhmä*. Saatavilla 22.4.2021 <https://suomenkasper.fi/lastensuojelu/ammattilaiset/voikukkia-vertaistukiryhmat/>
- Kasper – Kasvatus ja perheneuvonta ry. (i.a.-e). *Järjestö*. Saatavilla 22.4.2021 <https://suomenkasper.fi/kasper-ry/jarjesto/>
- Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry. (i.a.-f). *Soihtu-valmennus*. Saatavilla 16.4.2021 <https://suomenkasper.fi/lastensuojelu/koulutukset/soihtu-valmennus/>
- Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry. Kasper ry. (i.a.-a). *Säännöt*. Saatavilla 16.4.2021. <https://suomenkasper.fi/kasper-ry/saannot/>
- Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry. Kasper ry. (i.a.-b). *Strategia 2020–2023*. Saatavilla 2.3.2021 <https://suomenkasper.fi/kasper-ry/strategia-2020-2023/>
- Kiviniemi, K. (2015). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli, & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. (s. 74 - 88). PS-kustannus.
- Kivistö-Pyhtilä, T., Hoppania, E., Kallio, M., Kivioja, A., Korkala, M., Korpela, M., Kuusela, T., Niemi-Weckström A., Lehto, M. & Savolainen, N. (2017). Kokemusasiantuntijuus lastensuojelun kehittämisessä. Teoksessa A. Pohjola, R. Kairala, H. Lyly & A. Niskala (toim.), *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi*. (s. 150 – 166). Vastapaino.
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino.
- L417/2007. Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417>
- Laakso, R. & Pösö, T. (2014). Matching children and substitute homes: some theoretical and empirical notions. Teoksessa M. Lefevre (toim.), *Child and family social work* (s. 307 – 316). John Wiley & Sons Ltd.

- Lamponen, T. (2016). Kiireinen sijoitus vai "minihuostaanotto"? Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.), *Huostaanotto – lastensuojelun vaahtävän tehtävä* (s. 98 – 108). Vastapaino.
- Lastensuojelu.info. (i.a.-a). *Lapsen etu on tärkein*. Saatavilla 11.11.2020 <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/lapsen-etu-on-tarkein/>
- Lastensuojelu.info. (i.a.-b). *Milloin lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle?* Saatavilla 11.11.2020 <https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/milloin-lapsi-sijoitetaan-oman-kodin-ulkopuolelle/>
- Mikkonen, I. & Saarinen, A. (2018). *Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla*. Tietosanomaa Oy.
- Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (2017). Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.). *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino.
- Pitkänen, M. (2011). *Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa*. Saatavilla [http://www.socca.fi/files/1404/Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa.pdf](http://www.socca.fi/files/1404/Vastuun_paikka!_Vanhempien_tukeminen_lapsen_huostaanotossa.pdf)
- Poijula, S. (2002). *Surutyö*. (2. p.) Kirjapaja Oy.
- Puusa, A. & Juuti, P. (toim.). (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus Oy.
- Rissanen, P. (2015). Kokemusasiantuntijuus. Teoksessa A. Partanen, J. Moring, V. Bergman, J. Karjalainen, M. Kesänen, J. Markkula, M. Marttunen, S. Mustalampi, E. Nordling, T. Partonen, P. Santalahti, P. Solin, T. Tuulos & S. Wuorio (toim.) *Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009 – 2015. Miten tästä eteenpäin?* (s. 239 – 244). Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129592/URN ISBN 978-952-302-538-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129592/URN_ISBN_978-952-302-538-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Ruishalme, O. & Saaristo, L. (2007). *Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. (2017). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (29.9.2015.) *Kuntainfo: Mitä tarkoittaa välitön vaara kiireellisen sijoituksen edellytyksenä?* <https://stm.fi/-/kuntainfo-mita-tarκοittaa-valiton-vaara-kiireellisen-sijoituksen-edellytyksena>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (i.a.-a). *Sijoitus avohuollon tukitoimena*. Saatavilla 10.11.2020 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (i.a.-b). *Työskentely lasten ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa*. Saatavilla 8.11.2020 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (i.a.-c). *Lastensuojelu 2019*. Saatavilla <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu>
- Thitz, p., & Ylönen, S. (i.a). Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus [PowerPoint-diat]. https://moodle.diak.fi/mod/resource/view.php?id=62496&redirect=1_mhgjw321
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Unicef. (i.a.). *Lapsen oikeuksien sopimus – Koko teksti*. Saatavilla 15.4.2021 <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>
- Valli, R. (toim.). (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. PS- kustannus.
- Vierula, T. (2016). Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) *Huostaanotto – Lastensuojelun vaativin tehtävä*. (s. 196 – 218). Vastapaino.

LIITE 1. Haastattelun kysymykset

Teema 1: Kokemuksia ja ajatuksia kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnasta

- Onko sinulla kokemusta työskentelystä kokemusasiantuntijoiden tai tukihenkilöiden kanssa?
- Minkälaisia ajatuksia kokemusasiantuntija ja tukihenkilötoiminta sinussa herättää?
- Millä tavalla koet kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoiminnan sopivan omaan työyhteisöösi?
- Minkälaisia ajatuksia näitä toimintoja kohtaan luulet organisaatiossasi olevan?

Teema 2: Tämänhetkinen tilanne

- Minkälaista lastensuojeluasiakkaiden vanhemmille suunnattua tukihenkilötoimintaa ja kokemusasiantuntijatoimintaa organisaatiossanne on tällä hetkellä?
- Onko toiminta mielestäsi riittävää tällä hetkellä?
- Kenelle kokemusasiantuntija ja tukihenkilötoiminta on suunnattu?
- Kuinka asiakkaat ohjataan hyödyntämään kokemusasiantuntija ja tukihenkilö palveluita?

Teema 3: Kehittäminen työyhteisössä

- Onko organisaatiossanne tavoitteita tai suunnitelmia vanhemmille suunnatun kokemusasiantuntija ja tukihenkilötoiminnan kehittämiseksi? Millaisia? Millä aikataululla?
- Millaisia mahdollisuuksia näet vanhempien kokemusasiantuntijatoiminnan ja tukihenkilötoiminnan kehittämisessä ja käyttöönottamisessa?
- Onko jotain, jonka näet uhkana tai vaikeana em. Toimintojen kehittämisessä ja käyttöönottamisessa?

- Millaisia resursseja toiminnan kehittäminen ja käyttöönottamiseen mielestäsi pitäisi organisaatiossasi varata?
- Mitä ennen kaikkea tarvitaan asian edistämiseksi?

Teema 4: Kokemusasiantuntija- ja tukihenkilökoulutuksen kehittäminen:

- Jos järjestetään valmennus, niin millaisia sisältöjä siinä sinun mielestäsi tulisi olla?
- Kuinka koulutuksen kehittämistoiveista tulisi kerätä tietoa?
- Minkälainen rooli asiakkailla tulisi olla koulutuksen kehittämisessä?

LIITE 2. Tutkimuslupa

Pyydämme Kasper – kasvatus- ja perheneuvonta ry:ltä tutkimuslupaa haastattelaksemme teidän yhteistyökumppaneitanne opinnäytetyöhömmе liittyen. Haluaisimme selvittää haastateltavilta sitä, minkälaista kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaa heillä työyhteisöissään on tällä hetkellä käytössä ja minkälaista kehittämistä tulevaisuudessa toimintaan voisi suunnitella.

Sitoudumme noudattamaan niitä tutkimuskäytännön mukaisia sääntöjä, joista olemme keskusteluissa jo sopineet. Haastatteluaineistoa säilytämme vain opinnäytetyön valmistumiseen saakka, jonka jälkeen hävitämme sen asianmukaisella tavalla. Opinnäytetyö julkaistaan Theseuksessa sen valmistuttua. Lupaamme toimittaa Kasper ry:lle valmiin kappaleen opinnäytetyöstämme.

Heli Mantere ja Sanna-Maarit Satoniitty
Diakonia-ammattikorkeakoulu

LIITE 3. Haastattelupyyntö yhteistyökumppaneille

Hei,

Olemme Diakonia-ammattikorkeakoulun viimeisen vuoden sosionomi opiskelijoita ja otimme syksyllä 2020 yhteyttä Kasper ry:n työntekijöihin toiveenamme saada tehdä opinnäytetyömme yhteistyössä Kasper ry:n kanssa. Onneksemme uudesta Vanhempien ääni lastensuojeluun -hankkeesta löytyi meille tutkimusaihe, josta olimme heti hyvin innoissamme. Tutkimme opinnäytetyössämme sitä, minkälaista kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaa haastateltavillamme on tällä hetkellä käytössä työyhteisöissään ja sitä, minkälaiseen suuntaan kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötoimintaa voisi työyhteisössä tulevaisuudessa kehittää.

Toiveenamme olisi, että haastattelut voitaisiin toteuttaa jo joulukuun 2020 aikana, mutta viimeistään heti alkuvuodesta 2021. Haastattelut toteutetaan etähaastatteluina verkon välityksellä ja haastatteluun olisi hyvä varata noin 1-1.5 h aikaa.

Äänitämme kaikki haastattelut, jotta pystyisimme myöhemmin mahdollisimman tarkkaan aineiston analysointiin. Haastateltavien henkilöllisyys ei tule missään tutkimuksen vaiheessa esiin ja kaikkea haastatteluaineistoa säilytämme suojauksen takana koko tutkimuksen ajan. Kaiken kerätyn aineiston tulemme heti opinnäytetyön valmistuttua hävittämään asianmukaisesti.

Voimme olla yhteydessä sähköpostitse sopiaksemme haastatteluajasta ja jos teillä herää jotain kysymyksiä haastatteluun liittyen, niin vastaamme mielellämme kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin,

Heli Mantere ja Sanna-Maarit Satoniitty
Diakonia-ammattikorkeakoulu

LIITE 4. Esimerkki teemoitellusta sisällönanalyysitaulukosta

